

RĪGAS PEDAGOĢIJAS UN IZGLĪTĪBAS VADĪBAS AKADĒMIJA

PEDAGOĢIJAS FAKULTĀTE

Profesionālā bakalaura studiju programma

„Skolotājs” ar kvalifikāciju „Pirmsskolas un sākumskolas skolotājs”

DACE ANSBERGA

**Patstāvīgās darbības prasmju attīstīšana sākumskolas 1.
klases mācību procesā**

Bakalaura darbs

Darba vadītājs

Lekt., Mg.paed.

Rūta Vociša

Akadēmiskais amats

Grāds

Vārds Uzvārds

Paraksts

Tukums

2012

Anotācija

Bakalaura darba „Patstāvīgās darbības prasmju attīstīšana sākumskolas 1. klases mācību procesā” mērķis ir, pamatojoties uz zinātniskās literatūras un praktiskās pedagoģiskās pieredzes izpēti, izziņāt bērna patstāvīgo darbības prasmju attīstības iespējas mācību procesā un izstrādāt ieteikumus bērnu vecākiem patstāvīgo darbības prasmju attīstības sekmēšanai.

Lai sasniegtu darbā izvirzīto mērķi, ir teorētiski izziņātas patstāvīgās darbības prasmju attīstīšanas iespējas sākumskolas 1.klasē mācību procesā, analizējot patstāvīgās darbības jēdziena attīstību pedagoģiskās domas vēsturē un pedagogu un psihologu atziņas par mācīšanās patstāvības nozīmi sākumskolas 1. klasē. Darba teorētiskajā daļā ir raksturoti priekšnoteikumi, kas ietekmē 1. klases skolēnu patstāvīgās darbības prasmju attīstību. Ir izziņāti mācību modeļi 1. klases skolēnu patstāvīgās darbības prasmju attīstībai.

Ir izstrādāts empīriskais pētījums, kurā darba autore noskaidro, kādi ir 1. klases skolēnu patstāvīgo darbības prasmju mācību procesā attīstības nosacījumi. Lai noskaidrotu šos nosacījumus, tiek veikts bērnu novērojums mācību procesā, vērtējot bērnu patstāvīgo prasmju attīstības līmeņus. Balstoties uz šo novērojumu, pārrunām ar bērniem un kopīgu novērojumu rezultātu analīzi ar 1. klases audzinātāju, tika veidots bērna patstāvīgo darbības prasmju attīstības raksturojums. Empīriskā pētījuma ietvaros ir izstrādāti metodiskie ieteikumi 1. klases bērnu vecākiem patstāvīgo darbības prasmju attīstības sekmēšanai.

Pētījumā piedalījās „X” vidusskolas 10 1. klases skolēni (vecumā no 6-7 gadiem), no tiem 6 meitenes un 4 zēni, kā arī viņu 8 vecāki. Pētījums tika veikts 2011./ 2012. mācību gada aprīlī un 2012./2013. mācību gada oktobrī.

Pētījuma rezultātā darba autore nonāk pie secinājumiem, kuri apstiprina izvirzīto hipotēzi. Pētījuma rezultātā apstiprinās, ka patstāvīgās darbības prasmes mācību procesā var sekmēt, ja skolotājs sistēmiski pārdomāti organizē un vada mācību procesu sākumskolā, prot organizēt sadarbību ar skolēniem un vecākiem, sekmējot skolēna patstāvību.

Bakalaura darba apjoms ir 55 lappuses, 7 attēli, 8 tabulas, 4 pielikumi, izmantotās literatūras un avotu skaits – 41.

Abstract

The Bachelor Paper “To develop the independent skill in primary school grade one in learning process” the aim is, based on literature studies and practical pedagogical experience research, to find out how to develop independent skill in first grade learners, what are the opportunities in learning process to develop the independent skill and to create recommendations to children’s parents how to promote the development of the independent skill.

To achieve the objectives of the Bachelor Paper, the opportunities is theoretically explored to study what is the development of independent skill in primary school grade one in learning process, analysing the concept of independent skill development of pedagogical thought, history educators and psychologists insights on the importance of learning autonomy in primary grade one. The theoretical part describes the prerequisites that effect the independent skill development. The author has defined the models for first graders how to develop these independent skills.

The method of research is empirical research where it was found out what are the prerequisites for independent skill in learning process. To explore these prerequisites the author has observed learners in the learning process where the learners’ independent skill levels have assessed. Due to this observation, discussion with children and joint analysis of the result of observation with the first grade teacher the author has created characteristic how to develop learners’ independent skill. During the research the methodological recommendations how to develop the independent skill for first grade learners’ parents have created.

The research sample is ten “X” Secondary school first grade pupils (age 6-7), where 6 girls, 4 boys are and their parents. The research was carried out in 2011.-2012. academic year in April and in 2012.- 2013. in October.

The author came to the conclusion that confirms the hypothesis. During the research it was found out that these skills could be encouraged if the teacher systematically and organized manage the learning process in the primary school and could organize the cooperation with pupils and their parents.

The Bachelor Paper is 55 pages long; there are 7 figures, 8 tables, 4 appendices and 41 references.

Saturs

Ievads	5
1. Patstāvīgās darbības jēdziena raksturojums	5
1.1. Patstāvīgās darbības jēdziena vēsturiskā attīstība pedagoģiskajā domā	5
1.2. 1. klases skolēnu mācību patstāvības attīstība	12
2. Priekšnoteikumi patstāvīgās darbības prasmju attīstīšanai 1. klases skolēniem	17
2.1. Pedagoģiskās vides ietekme uz 1. klases skolēnu patstāvīgās darbības prasmju attīstību mācību procesā	17
2.2. 1. klases skolēnu vecumposma īpatnības	19
2.3. Atbilstošu modeļu izvēle 1. klases skolēnu patstāvīgo darbības prasmju attīstībai	23
3. Pētījums par jaunākā skolas vecuma bērnu patstāvīgo darbības prasmju attīstību mācību procesā 1. klasē	29
3.1. Empīriskā pētījuma metodika	29
3.2. 1. klases skolēnu patstāvīgo darbības prasmju mācību procesā attīstības izpēte	30
3.3. Vecāku aptaujas rezultātu analīze.....	41
3.4. Pedagoģa lomas izvērtējums bērnu patstāvīgās darbības prasmju sekmēšanai mācību procesā	45
3.5. Ieteikumi 1. klases vecākiem bērnu patstāvīgo darbības prasmju attīstībai	48
Secinājumi	53
Izmantotās literatūras un avotu saraksts	55
Pielikumi.....	58

Ievads

Sabiedrības galvenā prasība mūsdienīgai skolai ir tādas personības veidošana, kura spēj patstāvīgi radoši atrisināt zinātniskus, sabiedriskus uzdevumus, kura māc kritiski domāt, paust un aizstāvēt savu viedokli, savu pārliecību, sistemātiski un nepārtraukti papildināt un atjaunot savas zināšanas pašizglītības ceļā, pilnveidot savas prasmes, radoši tās pielietot. Mūsdienu pedagoģiskajā procesā mācīšana un audzināšana ir vienoti. Pedagoģiskā procesa galamērķis ir skolēna personība kā pašorganizējoša un pašregulējoša sistēma ar noteiktu gatavības pakāpi turpmākai pašaudzināšanai. Lai sasniegtu šo mērķi, skolas pedagoģiskajā procesā tiek izmantotas daudzveidīgas metodes un mācību organizācijas formas, no kurām lielā mērā ir atkarīgas skolēna zināšanas, prasmes, iemaņas, kā arī viņa attieksmes un rakstura īpašību veidošanās. Viens no mācību principiem ir ievirze pašizglītībā, un ļoti liela nozīme te ir skolēnu patstāvības un mācīšanās prasmju attīstībai. Sākumskolas uzdevums ir iemācīt skolēnus mācīties, tai skaitā arī attīstīt minētās prasmes, izmantojot dažādas metodes un mācību organizācijas formas, attīstīt bērna patstāvīgās darbības prasmes.

Skolas gaitu uzsākšana ienes lielas pārmaiņas bērna dzīvē. Tas ir periods, kad bērns darbojas palielinātas fiziskās un emocionālās slodzes apstākļos, stresa apstākļos. Kaut arī pārmaiņas tiek uztvertas kā pozitīvas (prieks par to, ka jāiet uz skolu), tomēr tas ir stress un fizioloģiskās reakcijas ir tikpat spēcīgas kā negatīvu notikumu gadījumā. (Lasmane, 2008)

No 18. gadsimta – pedagoģiskā gadsimta sākuma - tiek uzskatīts, ka, lai cilvēks varētu kļūt par cilvēku, viņam nepieciešama kultūra, kas piešķir audzināšanai humanizējošu spēku. Audzināšana nav šķirama no sabiedrībā noteiktām normām, tanī pašā laikā nevar audzināt to, ko attīsta pati daba. Bērnām, attīstoties un sagatavojoties skolai, ir jāiziet cauri noteiktām brieduma pakāpēm, apgūstot nepieciešamo pieredzi gan bioloģiskā domāšanā, gan ķermeņa briedumā, līdz viņš kļūst par gudru, zinošu personību. (Komenskis, 1999, 58)

1. klases skolēniem ir nozīmīgi tikt pieņemtiem skolas dzīvē. Ja skolēni tiek iekļauti klasē, skolā, viņi ir pārliecināti par sevi – droši pauž savu viedokli, spriež, dalās pārdzīvojumos, vaicā skolotāja viedokli. Par veiksmīgu pielāgošanos liecina pedagoga un skolēnu savstarpējā sadarbība, attiecības. Pielāgošanās kvalitāti lielā mērā nosaka skolēnu patstāvīgās darbības prasmju attīstība.

Runājot par 1. klases skolēnu patstāvīgās darbības prasmju veidošanos un attīstīšanu mācību procesā, jāņem vērā divi savā starpā saistoši uzdevumi. Pirmais - attīstīt skolēnu izziņas darbības patstāvību, iemācīt viņus patstāvīgi apgūt zināšanas, veidot savu pasaules

uzskatu, otrais – iemācīt viņiem patstāvīgi pielietot iegūtās zināšanas mācībās un praktiskā darbībā.

Bērns, kas pirmo reizi ir pārkāpis skolas sliekšni, vēl nevar patstāvīgi uzstādīt savas darbības mērķus, nav spējīgs plānot savas darbības, koriģēt to realizāciju, salīdzināt iegūto rezultātu ar izvirzīto mērķi.

Mācību procesā bērnam ir jāsniedz noteikts pietiekami augsts patstāvības līmenis, kas paver iespējas tikt galā ar dažādiem uzdevumiem, iegūt jaunas zināšanas mācību uzdevumu risināšanas procesa gaitā.

Pētījuma objekts: pedagoģiskais process sākumskolā.

Pētījuma priekšmets: sākumskolas skolēnu patstāvīgās darbības prasmes mācību procesā.

Pētījuma mērķis: pamatojoties uz zinātniskās literatūras un praktiskās pedagoģiskās pieredzes izpēti, izziņāt bērna patstāvīgo darbības prasmju attīstības iespējas mācību procesā un izstrādāt ieteikumus bērnu vecākiem patstāvīgo darbības prasmju attīstības sekmēšanai.

Pētījuma hipotēze: patstāvīgo darbību prasmju attīstību mācību procesā 1. klasē var sekmēt, ja skolotājs sistēmiski pārdomāti organizē un vada mācību procesu sākumskolā, prot organizēt sadarbību ar skolēniem un vecākiem, sekmējot skolēna patstāvību.

Lai sasniegtu šo mērķi, jārealizē šādi bakalaura darba **pētījuma uzdevumi:**

1. Raksturot patstāvīgās darbības jēdziena attīstību pedagoģiskās domas vēsturē.
2. Analizēt pedagogu un psihologu atziņas par mācīšanās patstāvības nozīmi sākumskolas 1. klasē.
3. Raksturot priekšnoteikumus, kas ietekmē 1. klases skolēnu patstāvīgās darbības prasmju attīstību.
4. Izziņāt mācību modeļus 1. klases skolēnu patstāvīgās darbības prasmju attīstībā.
5. Praktiski izpētīt X sākumskolas 1. klases skolēnu patstāvīgo darbības prasmju attīstības priekšnoteikumus;
6. Izstrādāt ieteikumus 1. klases bērnu vecākiem patstāvīgo darbības prasmju attīstības sekmēšanai.

Pētniecības metodes:

- 1) teorētiskā pētīšanas metodes – zinātniskās literatūras atlase, iepazīšana un analīze;
- 2) empīriskās pētīšanas metodes: novērošana – sākumskolas 1. klases skolēnu novērošana, analizējot viņu patstāvīgās darbības prasmes mācību procesā; anketēšana – sākumskolas 1. klases vecāku aptauja; intervija- 1. klases audzinātājas intervēšana; pārrunas.

Pētījuma bāze: X sākumskolas 10 1. klases skolēni un 8 viņu vecāki.

1. Patstāvīgās darbības jēdziena raksturojums

1.1. Patstāvīgās darbības jēdziena vēsturiskā attīstība pedagoģiskajā domā

Jautājums par patstāvīgo darbību pedagoģijā ir aktuāls jau daudzu gadsimtu garumā. Taču līdz pat mūsdienām nav atrasta vienota pieeja tās noteikšanai, struktūrai, saturam, tāpat tās organizācijai mācību procesā. Patstāvīgās darbības problēmai un tās līdzekļu organizācijai ir sava vēsture.

Teorētiski mēdz izdalīt trīs virzienus, kuru ietvaros patstāvīgās darbības problēma ir aplūkota pazīstamāko pedagoģijas domas pārstāvju darbos daudzu gadsimtu garumā.

Pirmais virziens sakņojas sengrieķu domātāju: Arhipa, Aristoksena, Sokrata, Platona, Aristoteļa u.c. uzskatos. Viņi dziļi pamatoja bērna zināšanu apguves brīvprātības, aktivitātes un patstāvības nozīmi. Savos spriedumos viņi vadījās no tā, ka cilvēka domāšanas attīstība var veiksmīgi noritēt tikai patstāvīgās darbības procesā, bet personības pilnveidošanās un tās spēju attīstība ir iespējama tikai pašizziņas ceļā (Sokrats). Mācību mērķis ir prāta pašdarbība (Platons). Šāda darbība sniedz bērnam prieku un apmierinājumu un līdz ar to sekmē jaunu zināšanu apgūšanu. (Žukovs, 1997, 210)

Patstāvības attīstībai uzmanību pievērta arī sholastiskās skolas Viduslaikos. Sholastiskie vingrinājumi loģiskos jēdzienos, disputos un mācītā izklāstā, ko izmantoja apmācībā, prasīja no skolēniem „augstas pakāpes patstāvību”. Prāta pašdarbības akcents bija arī humānisma laikmetā. Šī perioda pedagogi rekomendēja ievērot apmācībā bērna spēkus, intereses un vajadzības. Iepriekšējā norakstīšana, mācīšanās no galvas tika uzskatīta par nepietiekamu – pieprasīja apzinātu mācību materiāla apguvi. Līdz tam, piemēram, mācoties valodu, viņi izmantoja lasīšanas praksi, patstāvīgus rakstīšanas vingrinājumus. (Константинов, 1982)

Prāta pašdarbības atmodināšanai bija vieta jezuītu pedagoģiskajā sistēmā un humānistiskās pedagoģiskajās sistēmās.

Šīs nostādnes apsprieda daudzi vēlākie pedagogi un ietekmēja pedagoģisko domu kopumā. Savu tālāko attīstību tās ieguva F. Rablē un M. Monteņa izteikumos, kuri Viduslaikos, dogmatisma uzplaukuma laikā, pieprasīja skolas praksē apmācīt bērnus patstāvībai, audzināt domājošus cilvēkus. Tam bija nepieciešams attīstīt skolēnu pašdarbību, zinātkāri un prasmi brīvi operēt ar savām zināšanām (M. Monteņš). (Žukovs, 1997, 212)

Tādā veidā pirmā virziena ietvaros patstāvīgās darbības apspriešana bija pamatota zināšanu apguves aktivitātēs un patstāvība nozīme, bet pašdarbība tika aplūkota kā apmācības mērķis.

Šīs pašas domas attīstīja arī tādi pazīstami 17. gs. un vēlākā laika pedagogi kā J. Komenskis, Ž. Ruso, I. Pestalocijs, A. Dīstervegs, K. Ušinskis u.c. Viņu nostādnes ieguva dziļu pamatojumu un teorētisku interpretāciju.

17. gs. sāk attīstījies kapitālisms, kas nosaka pieprasījumu pēc izglītotiem cilvēkiem. Līdz ar to arī pedagogiem ir jāatrisina problēma, kā skolēni varētu iegūt zināšanas patstāvīgi. Pateicoties šim faktoram, skolēnu aktivitāte un patstāvība mācību procesā kļūst par vienu no vadošajiem didaktikas principiem. Ar J. Komenski aizsākas otrais virziens – *didaktiski metodiskais virziens*, kura ietvaros tiek izstrādāti organizatoriski praktiski jautājumi par skolēnu iesaistīšanu patstāvīgā darbībā.

Izcilais čehu pedagogs J. Komenskis darbā „Lielā didaktika” aicina pielietot tādu mācību veidu, kur „skolēni vairāk mācītos, bet skolotāji mazāk mācītu.” Lai to panāktu, ir pēc iespējas vairāk jāizmanto uzskates līdzekļi. Uzskatāmība rada interesi pret apgūstamo materiālu un sekmē patstāvības attīstību mācībās. (Komenskis, 1999, 127)

Lielu uzmanību patstāvīgās darbības attīstības jautājumiem ir veltījis Ž. Ruso. Viņš uzskatīja, ka viss ir ideāls tikai dabiskā stāvoklī. Tāpēc audzināšanai ir jābūt dabiskai un brīvai. Nepieciešams radīt apstākļus, kuros attīstītos bērnu patstāvīgā darbība un dabas pašdarbība. Visai apmācībai ir jābalstās uz šīs pašdarbības un bērna pieredzes bāzes, attīstot pašmācību, kas sekmētu lielāku faktu apguvi nekā teorētiski pārspriedumi. Apmācības laikā bērnam jāapgūst lietas, kuras viņš mācās, patstāvīgi jārod zināšanas no pašas dzīves. Tikai tāda izglītības spēš sekmēt bērna prāta spējas, viņa zinātkāri, apķērību un citas spējas. Šīs Ž. Ruso domas īpašu ietekmi ir atstājušas uz I. Pestalocija, D. Džuija u.c. autoru pedagoģiskajām domām. (Gudjons, 1998, 93-94)

Pestalocijs tālāk attīstīja Ž. Ruso idejas. Viņš uzskatīja, ka apmācības jāveido tā, lai bērns ne tikai apgūtu zināšanas, bet arī mācītos domāt un rīkoties patstāvīgi. Viņam ir nepieciešams ieaudzināt tieksmi pēc patstāvīgas zināšanu apguves. (Gudjons, 1998, 97)

Skolēnu patstāvīgās darbības problēmu risinājumu īpaši precīzi sniedza A. Dīstervegs, pamatojot to ar didaktiski metodisko pozīciju. Viņš apgalvoja, ka cilvēka spēju attīstība nav iespējama bez piepūles. Viens no viņa svarīgākajiem apmācības principiem izvirzīja pašdarbību. Tā ir prāta attīstības, atmiņas, domāšanas un citu cilvēku īpašību pamats. Pašdarbība, kā paredzēja pedagogs, ir mācību patstāvības un aktivitātes attīstības pamats. Vācu pedagogs uzskatīja, ka vajag plaši izmantot aktīvās apmācības metodes, piespiest

skolēnu patstāvīgi domāt. Liela nozīme bija uzskates materiāliem. (Мазалова, Уракова, 2009)

Līdz ar to patstāvīgās darbības aktivitātes un patstāvības didaktiski metodiskais aspekts tiek aplūkots kā vadošais didaktikas princips. Apspriežamās problēmas ietvaros aktuāli ir praktiskie jautājumi, kā skolēnu iesaistīt patstāvīgā darbībā. Pēdējā stundā realizējas patstāvīgā darbā, kas tiek apskatīta kā mācību metode un domāšanas attīstības līdzeklis.

Skolēnu patstāvības attīstības problēma patstāvīgās darbības procesā atspoguļojas 19.gs. pedagogu atziņās. Didaktikā iestājās uzmanības pagrieziens no ārējās dabas uz cilvēka iekšējās dabas ievērošanu. Šis pagrieziens ir saistīts ar mācību kā ne tikai pedagoga, bet arī paša skolēna darbības izpratni. Zināšanu apguve tiek izprasta kā darbības attīstība iekšienē, kā pašdarbības un pašattīstības akts. (Федорова, 2007)

Parādās trešais virziens, kuru raksturo tas, ka patstāvīgā darbība uzstājas jau pētījuma priekšmeta kvalitātē. Tās pirmsākumi meklējami K. Ušinska darbos, un nosacīti to var nosaukt *psiholoģiski didaktisko*.

Krievu pedagogs K. Ušinskis pievērta nopietnu uzmanību skolēnu patstāvības attīstībai mācību procesā. Patstāvību viņš pretnostatīja garlaicībai, kas, pēc viņa domām, ir daudzu bērnu netikumumu un pārkāpumu avots. „Bērnu dvēselē visstiprāk izpaužas tieksme pēc patstāvīgas darbības.” Mācību sistēmā K. Ušinskis rekomendēja prasmīgi organizēt bērnu patstāvīgās darbības pieredzi, ievērojot viņu īpatnības. Viņš neatzina pasīvu darbību. (Ушинский, 1949)

20. gadsimtā patstāvīgā darbība mācību procesā arvien pastiprinājās. Patstāvīgās darbības pieaugums izpaudās amerikāņu skolas pieredzē Daltonā, kur bija realizēta tāda mācību forma kā „Daltona plāns”. Jaunā apmācību organizācija, ko piedāvāja E. Parkherste, paredzēja palielināt skolēnu patstāvīgā darba apjomu, ko jau laikus ieplānoja pedagogi. Skolēniem piedāvāja izpildīt „darba līgumu”, kas saturēja mācību materiāla sadali nedēļās un mēnešos, norādījumus, uzdevumus un jautājumus. Katru dienu bija paredzēts laiks individuālajām nodarbībām „laboratorijās”, kur atradās mācību līdzekļi un grāmatas, bet skolotājs izpildīja konsultanta lomu. Daltonas plāns prasīja no skolēniem māku patstāvīgi plānot laiku, vest uzskaiti, racionāli sadalīt laiku. (Žukovs, 1997, 89)

Taisni šo sava pastāvīgā darba augļu izmaiņa un redzēšana ceļ Daltonas plāna kā īpatnējas mācīšanas metodes nozīmi. Daltonas plāns ir caur un cauri pašdarbības metode. Tas veicina pašierosni, personīgu iniciatīvu." (Concept of the Dalton Plan, 2006)

Pētījumi, kas attīstījās psiholoģiski pedagoģiskajā virzienā, bija virzīti uz patstāvīgās darbības kā didaktiskas kategorijas būtības, tās elementu – priekšmeta un darbības mērķa-

noskaidrošanu. Taču jāatzīmē, ka, neskatoties uz šī virziena pētījumiem, skolēna patstāvīgās darbības process un struktūra nav pietiekami atklāta.

Pastāv vairāki patstāvīgās darbības nozīmes analīzes, vietas un funkcijas struktūras principi. Pastāv 2 varianti, kas ir tuvi pēc būtības, taču tiem ir sava specifika, kas nosaka patstāvīgās darbības īpatnības.

Pirmā grupa:

1. Saturiskais komponents: zināšanas, kas izteiktas jēdzienos, tēlos, uztverē un priekšstatos.
2. Operatīvais komponents: darbības daudzveidība, operēšana ar prasmēm, paņēmieniem, kā ārējiem, tā arī iekšējiem.
3. Sociālā pieredze, idejas, spējas, īpašības.

Otrā grupa:

1. Saturiskais komponents: izziņas uzdevumu izdalīšana, mācību darbības uzdevumi.
2. Procesuālais komponents: adekvātu darbības veidu atlase, pielietošana, lai sasniegtu rezultātus.
3. Motivācijas komponents: nepieciešamība pēc jaunām zināšanām, kas pilda darbības apzināšanās funkcijas. (Федорова, 2009)

Patstāvīgās darbības procesu var iztēloties triādes veidā: motīvs- plāns (darbība)- rezultāts. Patstāvīgās darbības apskate no teorētiskā, psiholoģiskā un didaktiski metodiskā viedokļa nodrošina patstāvīgās darbības vispārteorētisko pamatu. Tajā ir noteikta patstāvīgās darbības būtība, izdalīti tās veidi, formas un organizācijas nosacījumi, tāpat pedagoga vadības elementi.

Skolēnu patstāvīgās darbības veidošanās norisinās vairākos līmeņos. Pedagoģiskajā literatūrā tiek izdalīti četri skolēnu patstāvīgās darbības līmeņi:

1. Skolēnu kopējošās darbības pēc parauga. Šajā līmenī bērns identificē objektus un parādības, piepazīst tos, salīdzina ar noteiktu paraugu. Tas ir sagatavošanās līmenis patstāvīgai darbībai. Motivācijas mērķa komponentu pilnībā realizē skolotājs, jo bērns vēl nespēj uzstādīt savas darbības mērķi un noteikt tās motivāciju. Skolotājs paziņo skolēnam, kāpēc viņi pilda doto uzdevumu, ko viņi uzzinās, ko iemācīsies u.t.t. Patstāvīgās darbības saturā šajā līmenī ir ietverti uzdevumi, balstīti uz atkārtošanu pēc parauga. Darbības rezultāts ir skolēnu pareizi izpildīts uzdevums, tāpat prasme izpildīt mācību darbības, ko parāda skolotājs. Refleksīvais komponents dod iespēju skolotājam spriest par to, cik skolēns ir gatavs izpildīt patstāvīgu darbību.

2. Reproductīvā darbība ir darbība apgūstamā materiāla reproducēšanai vai pielietošanai. Šajā līmenī motivācijas mērķa komponentu realizē skolotājs. Viņš izvēlas patstāvīgās darbības tipu un nostāda skolēniem mērķi. Patstāvīgās darbības saturā tiek iekļauti mācību atveidojoša rakstura uzdevumi. Tie ir tipiski uzdevumi, piemēri, dažādu darbību izpilde pēc parauga un algoritma, gatavu atbilžu atrašana tekstā u.t.t. Ar skolotāja palīdzību bērns cenšas pārnest iegūtās zināšanas uz sarežģītākiem, taču tipiskiem uzdevumiem. Skolēna darbības, izpildot šāda tipa uzdevumus, sastāv galvenokārt no klausīšanās (vai apskatīšanās), atcerēšanās un noteiktas informācijas par objekta dažādām īpašībām atdarināšanas. Šajā līmenī uzsākas apkopošana, darbības rezultātu salīdzināšana, to korekcija. Skolēnu darbības rezultāts ir pareizi izpildīts mācību uzdevums, apgūts jaunais mācību materiāls, tāpat prasme risināt tipveida uzdevumus.

3. Iegūto zināšanu patstāvīga pielietojuma produktīvā darbība. Šajā līmenī skolēna patstāvīgās darbības motivējošais mērķa komponents realizējas ar skolotāja palīdzību. Bērnam ir jāprot pārformulēt problēmu, jāprot noteikt darbības vispārējo mērķi, pieņemt atsevišķus mērķus, ko formulējis skolotājs. Atbilstoši patstāvīgās darbības mērķim tiek izvēlēts tās tips un piepildīts ar saturu, ko paredz mācību uzdevums. Pamatā tā ir variatīva darbība. Šādas darbības saturu veido rekonstruktīvi variatīva rakstura uzdevumi. Šo uzdevumu atrisināšana iziet ārpus noteikta parauga, uzdevumi, kas saistīti ar paskaidrojumu, analīzes demonstrāciju, ar pamatotiem secinājumiem, to precīzu argumentāciju. Izpildot šādus uzdevumus, skolēnam ir jāpārveido, jārekonstruē, jāvispārina, jāsystematizē un jāpielieto agrāk iegūtas zināšanas un prasmes, jāpārnes tās nestandarta situācijās. Rezultātā skolēnu zināšanas kļūst elastīgākas un mobilākas, izstrādājas prasmes un vajadzība pēc pašizglītības. Šajā patstāvīgās darbības līmenī bērns apgūst jaunrades elementus, iegūst izziņas darbības pieredzi. Refleksīvais komponents dod iespēju apgalvot, ka bērns ir gatavs veikt pētījuma vai parādību procesu, iegūst spēju redzēt un patstāvīgi risināt izzinoši praktisku uzdevumu, tas ir, skolēns ir gatavs apgūt radošo patstāvīgo darbību.

4. Patstāvīgā darbība, pārnesot zināšanas pilnīgi jaunā situācijā, apstākļos uzdevumu risināšanā. Šajā līmenī motivācijas mērķu komponentu pilnībā realizē skolēns. Skolēns uzstāda sev darbības mērķus. To sasniegšanā viņš izvēlas mācību uzdevumu, kuru izpildot iemācās atklāt parādības, objekta un notikuma jaunu aspektu, izteikt personīgus spriedumus. Vispusīgi analizē uzdevuma dotos datus un tos novērtē. Skolēns gūst principiāli jaunas zināšanas, nostiprina patstāvīgā meklējuma prasmes. Skolēns patstāvīgi izstrādā pētnieciskā un eksperimentālā darba tematiku un metodiku, formulē problēmas, izvirza hipotēzi un plānu tās risinājumam. Saturiski operāciju komponentu sastāda radoša rakstura uzdevumi: problēmu

jautājumu risināšana, uzdevumu un vingrinājumu sastādīšana, sacerējuma rakstīšana, recenzēšana, ziņojuma sagatavošana, eksperimentāli pētījumi u.t.t. Šādas darbības izpildes rezultāts ir jaunas zināšanas, ko bērns ir ieguvis darba procesā, prasme organizēt eksperimentus, radošas darbības prasmes izveidošanās. Refleksīvais komponents atklāj, ka bērns ir sasniedzis augstu patstāvīgās darbības līmeni – radošo līmeni. (Федорова, 2009)

Nākamajā apakšnodaļā tiks aplūkota 1. klases skolēnu mācību patstāvības attīstība un aktualizēta 1. klases skolēnu vecumposma attīstības īpatnības.

1.2. 1. klases skolēnu mācību patstāvības attīstība

Skolas prakse parāda, ka patstāvība tiek pieprasīta no skolēna nepārtraukti. Bērnam ir nepieciešams pārgērbties ģērbtuvē, sagatavoties stundai, atrisināt uzdevumu un pierakstīt teikumu, izpildīt pārbaudes darbu, sagatavot mājas darbus. Taču ne viss uzskatītais ietver sevī patstāvību un patstāvīgās darbības prasmes mācību procesā. Patstāvība pārgērbšanās procesā un patstāvība uzdevuma atrisināšanā nav identiskas. Kāda patstāvība pirmklasniekam ir svarīgāka un vajadzīgāka? Kāda patstāvība ir noteicošā? Pirmklasnieku vecāki bieži vien uzskata, ka viņu bērni ir ļoti patstāvīgi: paši ģērbjas, paši ieslēdz televizoru un datoru, savāc savas mantas. Taču to pašu bērnu skolotāji pateiks, ka bērniem ir grūti orientēties mācību grāmatā, viņi nesaprot, kādu uzdevumu izpilda, nepārbauda paveikto, nevar izvēlēties, ar kādas krāsas zīmuli krāsot u.t.t. Šādu viedokļu atšķirību nosaka tas, ka mācību procesā svarīga ir mācību patstāvība, bet ārpus skolas – sadzīviskā patstāvība.

Kas ir skolēna patstāvīgā darbība? „Skolēnu patstāvīgā darbība vienmēr sastāv no domāšanas operācijām un praktiskās darbības, tāpēc to ir nepieciešams realizēt kā zināšanu arguvei, tā arī zināšanu, prasmju un ieradumu nostiprināšanai.” (Большой психологический словарь, 2004)

Stundā svarīgāka ir mācību patstāvība: skolotājs vēlas, lai skolēns būtu ar iniciatīvu, labi orientētos mācību materiālā, mācītos novērtēt savus spēkus un iespējas, nebaidītos no jaunā, nezināmā. Atšķirībā no sadzīviskās patstāvības, mācību patstāvību vienmēr pavada tādas izpausmes kā pašvērtējums un paškontrolē.

Kāpēc pirmklasnieki ir nepatstāvīgi mācībās? Ir visiem zināms, ka vēlme parādīt sevi jaunā darbībā, vēlēšanās padalīties ar jaunu informāciju, parādīt savu māku kaut ko darīt, palīdzēt – ir bērna raksturīgas īpašības, kas piekļaujas mācībām. Šīs rakstura īpašības parādās jau pirmsskolas vecumā, taču tad tās ir pamata ikdienas darbība, līdzeklis, lai orientētos

apkārtne, bet mācību procesā (īpaši autoritārā) tās mazinās. Tālākā laika posmā patstāvības iezīmes vai nu stihiski veidojas no jauna (vajag tikt galā ar mācību programmu, rakstīt pārbaudes darbus un kontroldarbus), vai arī sākumskolas skolēns kļūst nepatstāvīgs un viņam ir nepieciešama pastāvīga vadība, instrukcijas un norādījumi.

Pirmsskolas vecumā skolēns brīvi izrādīja patstāvību vairāku iemeslu dēļ: nepietiekams darbības apguves līmenis un ar to saistītā nepieciešamība uzzināt, izmēģināt savus spēkus, izrādīt iniciatīvu, apzināties sava darba nozīmību (tai skaitā arī rotaļu).

Piemēram, ļoti nozīmīga, pēc darba autores domām, ir tieši iniciatīva, kas mudina bērnu uz patstāvīgu darbību.

Bērna iniciatīva, izpildot jebkuru darbību ir divvirziena: no vienas puses, jebkura darbība ir orientēta uz objektīvu uzdevuma saturu, no otras puses, uz partneri, kas ir nodarbināts ar šo uzdevumu kopā ar bērnu. Uzaicinot partneri uz sadarbību, prasot palīdzību vai novērtējumu, bērns sāk sevī attīstīt pilnīgi jaunu savstarpējās iedarbības formu. (Цукерман, 1997)

Bērna iniciatīva, pēc darba autores domām, ir saistīta ar bērna patstāvības izpausmi, jo viņš pats patstāvīgi sāk meklēt ceļu noteiktu uzdevumu risināšanai. Iniciatīvu var nosaukt par vienu no mācību patstāvības formām, kas provocē jaunas darbības saturu, jaunas formas.

Uzsākot skolas apmācību, bērns bez izvēles atsakās no patstāvības vairāku iemeslu dēļ. Sekošana noteikumiem, kurus diktē skolas dzīve, regulē skolēna uzvedību, sakārto viņa attiecības ar vienaudžiem un skolotājiem, taču tajā pašā laikā nostāda skolēnu stingros paklausības rāmjos, it īpaši sākotnējā mācību procesa sākumā. (Немов, 1995, 298)

Skolēns līdz ar to neizjūt vairs vajadzību vai nepieciešamību pēc pašizteiksmes mācībās, viņa pastāvīgi ir jāaizdomājas par savām iniciatīvas un radošuma (ja nedarīšu, kā visi, tad nepaspēšu... nāksies darīt mājās... skolotāja rāsies... mamma būs dusmīga) sekām. Skolēnam vieglāk ir ieņemt novērotāja, klausītāja, izpildītāja pozīciju.

Pēc darba autores domām, vēl viens no iemesliem, kāpēc skolēni ir nepatstāvīgi, ir tas, ka skolēniem nemāca būt patstāvīgiem. Pedagogam ir vieglāk, ja skolēns dos nevis savu, bet skolotājam vajadzīgo atbildi, atrisinās uzdevumu tāpat kā visi.

Nepieciešamība pēc skolēna patstāvības mācību procesā ir acīmredzama un neprasa speciālu apstākļu radīšanu. Ir pietiekami vienkārši ieraudzīt un izmantot tās rezerves, kas ir ieliktas mācību priekšmetu saturā, mūsdienu mācību līdzekļos un metodēs. Jau no pirmās dienas skolā bērni mācās orientēties mācību grāmatās un burtnīcās ar speciāli izstrādātām orientējošām norādēm. (Рыдзе, 2009)

Valda pieņēmums, ka patstāvīga mācīšanās nozīmē, ka skolēnam jāstrādā vienatnē. Pedagoģa uzdevums nav automātiski veidot un attīstīt skolēnu patstāvīgās darbības prasmes, bet gan panākt, lai šīs prasmes veidojas stundas laikā klasē. (Broady & Kenning, 1996).

Apkopojot teorētiskās atziņas no vairākiem avotiem (Holec, 1981; Little, 1991; Dickinson, 1987; Broady & Kenning, 1996; Oxford, 1990; Barnett, 1993) par patstāvīgo darbības prasmju nozīmi, darba autore ir izveidojusi patstāvīgu un nepatstāvīgu skolēnu raksturojumu. (skat.1. tabulu)

1.tabula. Nepatstāvīga un patstāvīga skolēna raksturojums

Nepatstāvīgs skolēns	Patstāvīgs skolēns
paļaujas uz skolotāju	ir pašpaļāvīgs
nevar pieņemt lēmumus par savu mācīšanos	var pieņemt apzinātus lēmumus par savu mācīšanos
nezina savas stiprās un vājās puses	apzinās savas stiprās un vājās puses
neprot savienot mācīšanos klasē ar reālo pasauli	savieno mācīšanos klasē ar reālo pasauli
domā, ka skolotājs ir pilnībā atbildīgs par mācīšanos	uzņemas atbildību par savām mācībām
nevar izšķirties par veidu, kā kaut ko uzzināt	plāno mācības un ir noteikti mērķi
nav noteiktu mācību mērķa, mācās tikai tad, ja tiek piedāvāta kāda atlīdzība	ir motivēts sekmīgi mācīties

Balstoties uz 1.1. tabulā apskatītajiem patstāvīga un nepatstāvīga skolēna raksturojumiem, var secināt, ka skolēni jāvirza uz patstāvības attīstību.

Pēc darba autores domām, būtiski ir noskaidrot, kādi ir priekšnosacījumi, lai pirmklasniekā attīstītu un pilnveidotu patstāvību.

Teorētiskajā literatūrā tiek minēti šādi priekšnosacījumi:

- vēlēšanās parādīt sevi darbībā. Bērnam, kurš ir uzsācis mācības, ir raksturīga tieksme parādīt sevi tādā darbā, kas viņam ir pa spēkam. Viņš negrib būt pasīvs novērotājs, bet cenšas ietekmēt mācību darbu un tā rezultātu. Mācību patstāvība veiksmīgāk veidojas ierastos darbības veidos: rotaļu, darba un fiziskajā. Atšķirībā no citām stundām, piemēram, valodas mācībā un matemātikā, apkārtnes mācības stundās pirmklasnieks var vairāk izmantot novērojumu. Vēršanās pie skolēnam ierastiem uzdevumiem ļauj skolēnam jau iegūto pieredzi pārnest nezināmā situācijā. Mācību situācijas jaunievedums, kas ir orientēts uz pirmsskolas pieredzes izmantošanu, ietver sevī to, ja atsevišķas darbības, ko agrāk bērns izpildīja netīši, stihiski, darbojās atbilstoši mirkļa tieksmēm, tad tagad viņam ir sevi jākontrolē, jāizpilda noteikumi un prasības.

- tieksme pārvarēt grūtības. Patstāvības kā skolēna īpašības attīstību kavē tas, ka pirmklasnieks vēl nav iemācījies pārvarēt grūtības. Sev jaunā mācību darbībā viņam vienkāršāk ir vērsties pēc palīdzības, sagaidīt priekšā teikšanu vai skolotāja papildus paskaidrojumu. Ja patstāvība tajā pašā laikā attīstās, tad nevis „pateicoties”, bet gan „pretēji” pedagoģiskai iedarbībai un izpaužas, pirmkārt, sadzīves situācijās, nevis mācību situācijās: „Es nezinu, kā izpildīt šo uzdevumu burtnīcā, taču varu izkrāsot visus uzdevumus.” Vērojot pirmklasnieka uzvedību un mācību darbu stundās, atklājas, ka visām grūtībām ir vai no orientācijas, vai organizatorisks raksturs, tas ir, bērns vai nu nezina „ko tagad vajag darīt?” (Uz kuriem skatīties? Ko izmantot? Uz kādu jautājumu atbildēt?), vai nevar noformēt atbildi pierakstos vai verbāli (Kur rakstīt? Zīmēt vai nezīmēt? Kā pateikt?) Priekšā stāvošās grūtības iespējamības apzināšanās rada skolēna dezorientāciju, izsauc skepsi un nevēlēšanos to pārvarēt. Ar laiku pasīvā ignorēšana un bēgšana no grūtībām kļūst par skolēna mācību īpašību un kavē personības gribas rakstura īpašību attīstību, sekmē skolēna – novērotāja veidošanos, tāda skolēna, kas ir spējīgs tikai atdarināt darbības.

Lai pirmklasnieks mācītos pārvarēt grūtības, darba autore uzskata, ka, organizējot mācību procesu, pedagogam ir jābalstās uz bērna pieredzi. Piemēram, pirmklasnieks ne tikai saprot, ka „dzīvnieks ir dzīva būtne” (to jau zina pirmsskolas vecumā), bet var arī paskaidrot. Skolēnam māca jautāt, paredzēt, konsultēties, novērtēt sava mācību darba rezultātu un kvalitāti. Bieži vien skolēns mācās pārvarēt grūtības nevis vienatnē, bet kopā ar klasesbiedriem. Tas sekmē arī citus priekšnosacījumus patstāvīgās darbības attīstībai mācību procesā.

- vēlēšanās piedalīties mācību darbā. Frontālajam darbam 1. klasē ir divējāds efekts: no vienas puses, visi bērni piedalās apspriešanā un kaut ko mācās, no otras – praktiski neviens no bērniem pēc tam nevar izpildīt to pašu uzdevumu patstāvīgi. Skolēnam ir grūti sekot apspriešanas gaitai un novērtēt klasesbiedru atbildes, viņš bieži novēršas un apspriešanas beigās ne vienmēr ir spējīgs atbildēt uz jautājumu: „Ko darījām?” (Kādus noteikumus izdomājām? Kādu uzdevumu risinājām?) Pirmklasnieks mācās būt patstāvīgs mācību procesā un attīsta savas patstāvīgās darbības prasmes, ja viņš saprot, ka uzdevums ir adresēts viņa, nevis visiem un ka to izpildīt ir nepieciešams.

- prasme piedalīties rotaļu darbībā. Skolēna patstāvību lielā mērā nosaka viņa prasme piedalīties rotaļu darbībā. Sākumā rotaļā, bet pēc tam mācībās skolēns mācās novērtēt personīgās iespējas, pārbaudīt sekošanu noteikumiem. Rotaļā skolēnam ir vieglāk izrādīt iniciatīvu, neatkarību, izdomu. Rotaļas situācija var ne tikai ieinteresēt, bet arī palīdzēt izdarīt

to, ko agrāk skolēns nav darījis. Rotaļa māca pašorganizāciju, veido spēju adekvāti attiekties pret apkārtējo domām, tai skaitā arī skolotāja.

Secinājumi

1. Patstāvīgās darbības jautājums pedagogijā ir aktuāls jau daudzu gadsimtu garumā. Pastāv trīs virzieni, kuru ietvaros patstāvīgās darbības problēma ir aplūkota pazīstamāko pedagogijas domas pārstāvju darbos.
2. Patstāvīgās darbības apskate no teorētiskā, psiholoģiskā un didaktiski metodiskā viedokļa nodrošina patstāvīgās darbības vispārteorētisko pamatu. Tajā ir noteikta patstāvīgās darbības būtība, izdalīti tās veidi, formas un organizācijas nosacījumi, tāpat pedagoga vadības elementi.
3. Pirmklasnieka patstāvīgās darbības prasmju attīstību lielā mērā nosaka viņa iniciatīva.
4. Pirmklasnieka patstāvīgās darbības prasmju attīstību mācību procesā nosaka mācību priekšmetu saturs, mūsdienu mācību līdzekļi un metodes.

2. Priekšnoteikumi patstāvīgās darbības prasmju attīstīšanai 1. klases skolēniem

Mācību process ir skolotāja un skolēna savstarpēji saistīta mērķtiecīga pedagoģiska sistēma, kurā skolēni apgūst zināšanas, prasmes un iemaņas. Apguves procesu lielā mērā izraisa skolēna motivācija, bet tā rezultāts izpaužas zināšanu, prasmju un iemaņu pieaugumā. Tas savukārt ietekmē domāšanu, uzskatus, emocionālo sfēru, pārliecību, gribu, rīcību, uzvedību u.c. – tas ir, vispārēju personības attīstību. Mācību procesa gala rezultāts izpaužas izglītībā, konkrētāk, izglītības līmenī. Mācību procesu veido savstarpēji saistīti komponenti (skolēns, kas apgūst zināšanas, prasmes un iemaņas; skolotājs, kas sekmē skolēna mērķtiecīgu izzināšanas procesu).

Kā uzskata darba autore, tad, lai mācību procesā tiktu attīstītas 1. klases skolēnu patstāvīgās darbības prasmes ir nepieciešams ievērot šādus priekšnoteikumus:

1. Pedagoģiskā vide;
2. 1. klases skolēnu vecumposma īpatnības;
3. Atbilstoša modeļu izvēle 1. klases skolēnu patstāvīgo darbības prasmju attīstībai.

2.1. Pedagoģiskās vides ietekme uz 1. klases skolēnu patstāvīgās darbības prasmju attīstību mācību procesā

Lai bērns varētu attīstīt savas patstāvīgās darbības prasmes mācību procesā, nepieciešamas ir radīt pedagoģisko vidi, kas ļauj bērnam attīstīt patstāvību. To var nodrošināt pedagoga profesionāli, bērna vecumam un interesēm atbilstoša un atbalstoša, pedagoģiskā vide, jo mācību process norisinās vidē.

„Vide – fiziskā un garīgā (materiālā un nemateriālā, taustāmā un netaustāmā), arī sociālā apkārtnē, apkārtējā viela (matērija) apstākļu, objektu un/vai indivīdu, kā arī to savstarpējo attiecību un mijietekmes kopums, kas apņem dzīvās un nedzīvās dabas objektus, nodrošina eksistenci un saikni (saskarsmi) starp objektiem (indivīdiem), ietekmē to pastāvēšanu, attīstību u.tml.”(Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000)

Viena no būtiskākajām bērna mikrovidēm, kurā viņš darbojas, atrodas saskarsmē ar saviem vienaudžiem, citiem bērniem un skolotājiem (Žukovs,1997,179).

Skolas vides nozīmi bērna tapšanā par patstāvīgu personību augstu novērtēja J. Students: „Skolas dod bērnam ne tikai zināšanas vien, bet māca pierast pie sabiedrības likumiem. Skolu

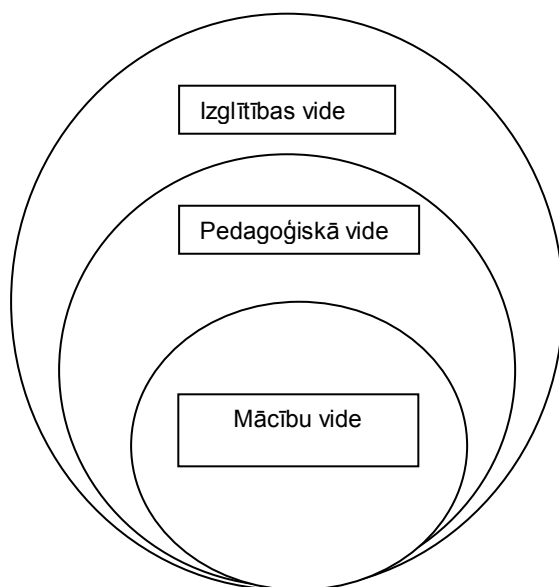
var uzskatīt par mazu sabiedrību, kur skolnieki ir šīs sabiedrības locekļi, bet skolotāji un citi audzinātāji šīs sabiedrības vadoni.” (Topošais skolotājs, 1996, 153)

Skola ir tā īpašā vieta, kas skolēnus iesaista mijattiecībās ar sevi, ģimeni, skolas saimi, tuvāko sabiedrību, globālo sabiedrību, planētu, kosmosu (šīs idejas pauduši J.H. Pestalocijs, F. Frēbels, Dž. Džūijs, M. Montesori u.c.) Tieši skolas vide ir tā, kas palīdz pirmklasniekam veidoties par personību, attīsta viņa patstāvību.

I. Katane ir izstrādājusi skolas trīs līmeņu vides modeli (skatīt 2.1. attēlu):

- 1) pirmā līmeņa skolas vides sistēma – formālā mācību vide;
- 2) otrā līmeņa skolas vides sistēma – pedagoģiskā vide;
- 3) trešā līmeņa skolas vides sistēma – izglītības vide.

1. att. Skolas kā daudzlīmeņu izglītības modelis (pēc I. Katanes) (Katane, 2005, 20)

No modeļa shematiskā attēla redzams, ka skolas formālo mācību vide ir gan pedagoģiskās, gan visas izglītības vides integrāla sastāvdaļa, tā ir šo vides līmeņu sistēmas subsistēma, savukārt pedagoģiskā vide ir mācību vides virrsistēma un izglītības vides līmeņa subsistēma, bet skolas izglītības vide ir gan mācību, gan pedagoģiskās vides līmeņu sistēmu virrsistēma.

Pedagoģiskā vide ir mērķtiecīgi orientēta pedagoģiskā sistēma, kas funkcionē daudzkomponentu vidē, ietverot sevī gan mācības, gan audzināšanu, kas noris atbilstoši skolotāju pedagoģiskajām paradigmām un audzināšanas modeļiem.

Pedagoģiskās vides sociālā komponenta subjekta grupas ir: pedagogi un citi darbinieki; izglītojamie; viņu ģimenes locekļi. (Katane, 2005, 21)

Pedagoģiskā vide realizējas ar pedagoģiskā procesa starpniecību, kas ir „mērķtiecīgi organizēta personu mijiedarbība personības attīstības un socializācijas veicināšanai. Process, kurā atbilstoši pedagoģijas teorētiskajiem principiem pedagoga, audzinātāja vadībā tiek īstenoti mācību un audzināšanas uzdevumi, veidojot izglītotu, attīstītu personību un liekot pamatus tā sekmīgai socializācijas un aktīvai darbībai.” (Pedagoģisko terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 127)

Pedagoģiskā procesa galvenās funkcijas ir: izglītojošā, attīstošā, audzinošā. Realizējot šīs funkcijas, pedagoģiskā procesā īstenojamas personības:

1. izglītošanās kā zināšanu, prasmju, kultūras apguves, vērtības izpratnes, attieksmju, pārlicību, personības īpašību veidošanās process;
2. attīstība, radot un uztverot personības attīstības faktoriem atbilstošus apstākļus, nosacījumus.

Kā uzskata A. Špona un I. Maslo, tad „pedagoģiskais process – pašattīstoša un pašregulējoša visu tā subjektu mijdarbības, kas virzīta uz katra skolēna personības pašattīstības iespēju un apstākļu radīšanu un tā socializāciju atbilstoši humānam ideālam.” (Špona, Maslo, 1991,12)

Tieši tāpēc pedagogam, organizējot pedagoģisko procesu, ir nepieciešams izvēlēties mācību metodes, kas spētu attīstīt 1. klases skolēnu patstāvīgās darbības prasmes.

I. Maslo uzskata, ka sākumskolā ieteicams izvēlēties metodes, kuras:

1. rada tādu vidi, kurā bērns jūtas labi, veicina skolēnu garīgu piepūli;
2. veicina skolēnu mācīšanās prieku un rada iespējas mācību izaugsmei;
3. palīdz bērnam mācīties, izmantot visas maņas;
4. dod skolēnam iespēju darboties;
5. sekmē skolēnu un skolotāja sadarbību, kas ļauj skolotājam kļūt par mācību procesa līdzvērtīgu dalībnieku, konsultantu un novērotāju;
6. veicina bērnu patstāvīgu mācīšanos un rada iespējas individualizācijai;
7. aptver visas iespējamās darba formas – frontālo, individuālo, kooperatīvo un grupu darbu. (Maslo, 1998, 6)

Kā jau iepriekš tika minēts, tad pedagoģiskās vides neatņemama sastāvdaļa ir formālā mācību vide. Kādam ir jābūt mācību videi, kas sekmētu izglītojamo attīstību?

Latvijas Valsts pamatizglītības standartos ir noteikts, ka „mācību vide, kas skolēniem ļauj sajūst un noticēt tam, ka viņi paši var izdarīt daudz; labvēlīga un optimistiska gaisotne stundās, kas rada drošības un aizsargātības izjūtu un sniedz iespējas katram bez bažām mēģināt, kļūdīties, mācīties no savām un citu kļūdām – tie visi ir veiksmīgi priekšnosacījumi

veiksmīgām mācībām, skolēnu saskarsmes kultūras un vērtībuzskatu attīstībai.”(Valsts pamatizglītības standarti, 1999, 8)

Pēc darba autores domām, tas viss sekmē skolēnu patstāvīgās darbības prasmes, attīsta skolēnu patstāvību.

Līdz ar to optimālai mācību videi ir jābūt drošai izglītojamiem. Šādu attieksmi pauž arī D. Preits, kurš uzskata, ka „droša un sakārtota vide ir mācību efektivitātes nepieciešams priekšnoteikums.” (Preits, 2000, 166)

Par efektīvas vides izveidošanas priekšnoteikumu tāpat var uzskatīt pozitīvu pedagoga un izglītojamā savstarpējo mijiedarbību.

Kā uzskata D. Iliško, tad labvēlīgu klases vidi un pedagoga mijattiecības veido (Iliško, 1999, 65 - 66):

- 1) mācību vides atvērtība, kas ir atvērta brīvai informācijas apmaiņai, atvērta jaunajam un jaunradei;
- 2) pozitīva savstarpējā atkarība, kas ir viens no kooperatīvās mācīšanas komponentiem;
- 3) katra saskarsmes dalībnieka autonomijas nodrošināšana kopīgi pieņemto klases likumu ietvaros;
- 4) klases vide ir dzīva, mainīga, dinamiska un pašorganizējoša sistēma;
- 5) efektīvai klases videi jānodrošina darboties prieks un emocionālā informācijas interiorizācija.

Galvenie kritēriji, pēc Kolvina un Lazara domām, ir efektīva mācību programmas plānošana, sistēmiska novērtēšana, efektīva stratēģiju ieviešana mācību procesā, lai novērstu un reaģētu uz skolēnu problemātisko uzvedību. (Colvin & Lazar, 1997, 124).

Veidojot efektīvu mācību vidi, ir jāņem vērā, ka izglītojamais nav tikai fiziska būtne, bet arī emocionāla, tāpēc ir jānodarbina izglītojamo emocijas. Ja šīs emocijas netiks nodarbinātas, tad izglītojamais iespējams meklēs šī aspekta realizāciju citur, arī sociāli nepieņemamā veidā.

Izvērtējot pedagoģisko vidi veidojošos komponentus, darba autore uzskata, ka attīstoša vide, kas bērniem ļauj sajūst un noticēt, ka viņi paši var daudz izdarīt, labvēlīga un optimistiska gaisotne darbošanās laikā, kas rada drošības un aizsargātības sajūtu un sniedz iespējas katram mēģināt, eksperimentēt, mācīties ir nozīmīgi priekšnosacījumi 1. klases skolēnu patstāvīgās darbības prasmju attīstībai.

Pedagoģisko vidi, pēc autores domām, veido pedagoga attieksme pret bērniem un drošība, iespējas ticēt un uzticēties pedagogiem. Svarīga ir pedagoga kompetence, saprotoša

un veselīga noskaņa izglītības iestādē, labvēlīga gaisotne pret bērniem un vecākiem, saprotošs un atbildīgs iestādi apkalpojošais personāls.

2.2. 1. klases skolēnu vecumposma īpatnības

1. klases skolēnu patstāvīgo darbības prasmju attīstīšana ir cieši saistīta ar viņu vecumposma īpatnībām.

Cilvēka personības attīstībā ir jāievēro zināmas likumsakarības. To ievērošana īpaši svarīga ir audzināšanas procesā., „Katram vecumposmam ir savas īpatnības, katram cilvēkam ir savas individuālās īpatnības, ko nosaka iedzimtība, sociālie apstākļi un iepriekšēja audzināšana.” (Žukovs, 1997, 26)

Katram vecumam atbilst noteikts fiziskās un psihiskās attīstības līmenis. J.A. Komenskis, pamatojot audzināšanas nepieciešamību agrā bērnībā, pievērš uzmanību dažādiem vecuma posmiem, bērna spēju audzināšanai un attīstībai. Viņš uzsver agrās bērnības raksturīgo iezīmi – pirmo iespaidu dziļo un paliekošo ietekmi uz personības veidošanos. Bērnībā veidojas cilvēka raksturs, motīvu sfēra un personības virzība, tas dziļi ietekmē bērna turpmāko attīstību. Bērnībā izpratni lielā mērā nosaka uztvere un interese. Bērnam piemīt pieaugušajam raksturīgais loģiskās domāšanas process. (Komenskis, 1999, 58)

Saskaņā ar cilvēka attīstības īpatnībām, pedagogijā ir pieņemta šāda vecumposma periodizācija: no dzimšanas līdz 3 gadiem – mazbērna vecums; no 3 līdz 7 gadiem – pirmsskolas vecums; no 7 līdz 11 gadiem – jaunākais skolas vecums; no 11 līdz 15 gadiem – vidējais skolas vecums; no 15 līdz 18 gadiem – vecākais skolas vecums. (Žukovs, 1997, 26)

Vecumposma īpatnības veido anatomiski fizioloģiskās un psiholoģiskās īpatnības. Sākumskolas izglītojamo vecumposms attiecas uz jaunāko skolas vecumu.

Šis raksturojums ietver sevī šādus komponentus: fiziskais raksturojums; kognitīvās attīstības raksturojums; emocionālais raksturojums.

Fiziskais raksturojums

Sākumskolas skolēniem ir izteikti paaugstināta kustību aktivitāte, kas vēl raksturīga pirmsskolas periodam. Tāpēc bērniem ir lielas grūtības ilgu laiku nosēdēt solā, ir grūti pakļaut savu uzvedību gribas kontrolei. 1. klasē piespiedu sēdēšana ilgu laiku var novest pie neirozes – nagu, zīmuļu graušanā, pirkstu laizīšanā, matu virpināšanā, piedurkņu staipīšanā vai atsākas slāpīšana gultā naktīs. (Puškarevs, Golubeva, 1997, 62)

Lielie muskuļi ir labāk attīstīti nekā sīkā muskulatūra, tāpēc bērni var ātri nogurt, ja ilgi jāraksta vai jāpiepulē rokas pirksti precīzās kustībās. Redzes sajūtas fizioloģiskās sistēmas

attīstība pilnībā beidzas apmēram astoņu gadu vecumā, tāpēc šajā vecumā ilgstoša un TV skatīšanās var būt kaitīga acīm. Iesaka dot bērnam lasīt tekstus tikai ar lieliem burtiem.

Lielo aktivitāšu un nemierīguma dēļ sākumskolas bērniem ir daudz traumu, jo bērni pārāk paļaujas uz savām prasmēm un ir spontāni, neapbrēķināmi, vēl nepilnīgāk ir attīstīta paškontrolē. Bērniem iesaka vairāk kustēties, attīstīt fiziskās dotības, taču kontrolējot bērnus. (Svence, 1999, 64)

Zēniem šajā periodā ir labāk attīstīti lieli muskuļi un viņi ir izturīgāki, bet meitenēm ir labāk attīstīta sīkā pirkstu muskulatūra, kā arī tās ir mierīgākas un precīzākas. 90% bērnu ir „labās rokas” bērni.

Kognitīvās attīstības raksturojums

Sākumskolas izglītojamo kognitīvās attīstības raksturojumam darba autore izmanto psihologa Ž. Piažē izstrādāto kognitīvās attīstības teoriju, kas iedala kognitīvo attīstību šādās stadijās: sensomotorā stadija – 0 - 2 gadi; pirmsoperāciju stadija – 2 – 7 gadi; konkrēto operāciju stadija – 7 – 11 gadi; formālo operāciju stadija. (Piaget, 1972)

Sākumskolas vecumposmam atbilst konkrēto operāciju stadija. Šīs stadijas sākums sakrīt ar skolas gaitu uzsākšanu. Tā noteikti nav sagādīšanās. Sākās izšķirošā mācīšanās fāze. Šajā vecumā domāšana ir loģiska. Iekšējā mentālā shēma ļauj bērnam veidot simbolus un tēlus un pārveidot tos savās smadzenēs, bet domāšana iespējam tikai par reāliem objektiem, situācijām un notikumiem vai – tādiem, ko bērns spēj iztēloties. Bērnam ir grūti domāt par abstraktu ideju, veidot pieņēmumus, kas nebāzējas uz realitāti. Tātad sākumskolas klasēs objekti, par kuriem mācās, vai to attēli jāredz un jānodrošina iespējas bērniem darboties ar priekšmetiem, arī zīmēt, izkrāsot, izgriezt, līmēt u.t.t.

Amerikāņu pedagogi sākumskolas periodu ir raksturojuši šādi. (skat. 2. tabulu)

2.tabula. mācīšanās 1.-4.klasē (It's Elementary, 1992)

Vecumposmam raksturīgais	Mācās
1	2
spēj paredzēt savas darbības rezultātus	mācās uzņemties atbildību par savu darbību un tās sekām
vēlas izprast situāciju, kurā iesaistīts	uzdod jautājumus, piedāvā risinājumus, izdara secinājumus
izzina pasauli, klasificējot lietas	salīdzina, klasificē, saista lietas un notikumus
jūt nepieciešamību būt drošībā	mācās drošā vidē, kura dod iespēju riskēt un izdarīt izvēli
jūt nepieciešamību gūt sekmes	labprāt iesaistās mācību nodarbībās, kuras atbilst bērna attīstības līmenim

2. tabulas turpinājums

1	2
uztver pasauli no sava un arī citu viedokļa	mijiedarbojas ar vienaudžiem un pieaugušajiem, lai izziņātu viņu viedokli
vēlas izteikt savas domas dažādā veidā	labprāt klausās, runā, lasa, raksta, zīmē veido
ir ziņkārīgs, izziņā izmanto visas maņas	mācību procesā izmanto visas piecas maņas, lai iepazītu lietas un procesus
sāk saskatīt sakarības starp lietām un to daļām	no dažādā veidā iegūtiem informācijas fragmentiem mācās veidot veselumu

Kā uzskata darba autore, tad šāds mācīšanās raksturojums atklāj patstāvīgo darbības prasmju attīstības potenciālu, jo bērns šajā vecumposmā ir atvērts zināšanām. 1. klases vecuma bērniem ir raksturīga aktīva pasaules izziņāšana – zināšanu un prasmju apguve. Bērniem pašiem darbojoties, pieaug viņu pašvērtējums, pašcieņa un pārliecinātība par sevi. Tātad iegūstot zināšanas, darbojoties un apzinoties savas sociālās intereses, tiek veidota un attīstīta harmoniska personība, kas veido priekšnosacījumu bērna patstāvībai.

Emocionālā attīstība. Bērna mācīšanās un audzināšanas procesa attīstība ir atkarīga no bērna emocijām un jūtām. Ir ļoti svarīgi, kā bērns izturas pret sevi, pret pieaugušajiem un pret vienaudžiem. Sākumskolas vecuma bērniem ir emocionāli visneapvaldītākais raksturs nekā pārējos periodos. Tāpēc šajā laikā bērnam var būt vienlaicīgi vairākas jūtas – viņš dusmojas un var būt līdzjūtīgs, var palīdzēt kādam un zaudēt paškontroli, var izjust vainas apziņu un meklēt sev attaisnojumu. Šajā vecumā rodas konflikts starp „Es gribu” un „Tā vajag!” Tāpēc psiholoģijā runā par problemātisku uzvedību. (Svence, 1999, 66)

Šajā vecumā attīstās arī augstākas jūtas, vērtību orientācija un tikumi. Emocionālā labsajūta veicina normālu bērna personības attīstību, labvēlīgu attieksmi pret sevi un citiem. (Vuorenens, 1999, 47)

Apskatot sākumskolas skolēnu emocionālo attīstību, tiek izvirzīti šādi aspekti: pašvērtējums; saskarsme. (Bērziņa, 1996, 14)

Pašvērtējums un citu dotā vērtējuma izpratne sāk veidoties ap 3 – 4 gadiem, jo tad rodas iespējas salīdzināt sevi ar citiem. Jauns pašvērtējuma līmenis sākas ap 7 gadiem, tieši pirms skolas sākuma, jo tad jau ir izveidojusies noturīga attieksmju sistēma pret sevi, pret citiem un pret pasauli kopumā. Šī sistēma pēc psihologa A. Adlera domām kļūst par „dzīves stila” bāzi. (Adler, 1937, 212)

Ja līdz 6 gadu vecumam bērns sevi galvenokārt raksturo pēc ārējām pazīmēm, tad no 7 gadu vecuma jau sāk sevī meklēt kādas vispārīgas sakarības, parādās pašanalīzes pazīmes. Sākumskolas vecuma periodā turpina attīstīties arī bērna raksturs. Tā izveidi ietekmē gan

iedzimtība, gan audzināšana, gan vide kopumā. Šinī laikā izveidojas vai neizveidojas tādas rakstura īpašības kā iniciatīva, mērķtiecība, neatkarība, savaldība. (Puškarevs, Golubeva, 1997, 68) Savukārt šīs īpašības, pēc darba autores domām, ir pamats bērna patstāvīgās darbības prasmiņu attīstībai.

Personības kvalitāti raksturo arī prasme kontaktēties ar citiem. Šajā laikā ļoti svarīga nozīme ir bērna kontaktiem ar pieaugušajiem. Ja bērns neklausa, tas nozīmē, ka nevis bērns ir nepareizs, bet gan pieaugušo attieksmes ir novecojušas. Tomēr pieaugušie bērnam šajā vecumā ir liela autoritāte. Pieaugušais ir paraugs, ko bērns atdarina, no kura gūst izpratni par lietu būtību, norisēm, par sevi. Pareizas audzināšanas rezultātā bērnos izveidojas atbildības izjūta pret citiem, pret saviem pienākumiem, lietu kārtību. Tas viss turpmākā dzīvē nosaka cilvēka uzvedību. (Bērziņa 1996, 11)

Tas ir vecums, kad bērnam sāk veidoties noturīgas estētiskās intereses, šajā vecumā var iemācīt bērnu mīlēt labu mūziku, literatūru, dzeju, mākslu. Ja tas netiek izdarīts šajā vecumā, tad to vēlāk panākt ir ļoti grūti.

Bērni cenšas pašapliecināties, labi padarot uzticēto. Viņi mācās izprast, kas ir pieļaujams tikai iztēlē un rotaļās, kas – saskarsmē ar citiem cilvēkiem. Līdz ar to pozitīvais ir gatavība darboties lietderīgi un ticība tam, ka bērns var paveikt ko tādu, kas ir nozīmīgs citiem. Rotaļāšanās ir vairāk sevis dēļ, bet šajā vecumā bērni sāk palīdzēt pieaugušajiem dažādos mājas darbos. Tā ir spēja un gatavība praktiski darboties citu labā. E. Eriksons uzsver, ka tieši šajā vecumā paveras lielas kompensācijas iespējas. Skola var dot to, ko bērns nav saņēmis ģimenē. Skolas var lielā mērā mazināt to nelabvēlīgo jaunveidojumu ietekmi, kas ir parādījušies iepriekšējās attīstības stadijās, Tas var notikt, ja bērns satiekas ar saprotošiem un mīlošiem pedagogiem. Šinī posmā jābaidās no tā, ka var attīstīties nepilnvērtības jeb mazvērtības apziņa. Kā uzskata darba autore, tad to var novērst, dodot iespēju bērnam iekļauties dažādās nodarbēs, variējot mācību uzdevumus. (Reņģe, 2000, 87)

Šis arī ir vecums, kad notiek strauja spēju attīstība. Līdz tam bērna spējas ir snaudošā stāvoklī. Iesaistoties dažādās aktivitātēs, bērns atrod to darbības sfēru, kurai viņam ir atbilstīgi dotumi, un tie pārvēršas spējās. Tas ir dabiski, ka šajā vecumā notiek pārslēgšanās no vienām interesēm uz citām, no viena darbības veida uz otru. Bērns stihiski meklē īsto sfēru, kas atbilst viņa dotumiem un kur viņš varētu attīstīt savas spējas. Tāpēc ir ļoti svarīgi šajā vecumā bērnam nodrošināt daudzveidīgas darbošanās iespējas.

Kā uzskata darba autore, tad bērna vecuma attīstības raksturojuma ievērošana mācību procesā ir pedagogam nepieciešama un aktuāla, jo mācību procesa realizācija kā obligātu elementu ietver sevī personības attīstības īpatnības, ar kurām ir jārēķinās, organizējot mācību

procesu. Šī bērna attīstības raksturojuma ievērošana veicina bērna patstāvīgo darbības prasmju attīstību. Nākamais būtiskais aspekts veiksmīgai bērna patstāvīgo darbības prasmju attīstībai skolā ir pedagoga radītā mācību vide, kas ir viens no mācību procesa struktūrelementiem.

Izvēloties mācību metodes un modeļus, nepieciešams ievērot bērna vecumposmam raksturīgākās darbības īpatnības, kā arī personības attīstības pakāpi. Balstoties uz sākumskolas izglītojamo vecumposma īpatnībām, pēc autores domām, pedagogam ir jāizvēlas atbilstoši mācību modeļi.

2.3. Atbilstošu modeļu izvēle 1. klases skolēnu patstāvīgo darbības prasmju attīstībai

Mūsdienīgā skolā ir nepieciešama integrēta programma ar mērķi palīdzēt 1. klases skolēnam adaptēties skolā un apgūt patstāvīgās darbības prasmes. Šīs integrētās mācību pieejas pamatā ir humānās pedagoģijas pamatticība, ka „bērni pēc dabas ir asprātīgi, enerģiski, zinātkāri, ar dedzīgu vēlmi mācīties, un mācības viņiem padodas; viņi mācās vislabāk, kad viņi ir laimīgi, aktīvi, iesaistīti un ieinteresēti tajā, ko viņi dara; viņi mācās sliktāk vai vispār nemācās, kad viņiem ir bailes.” (Salīte, Pipere, Grišāne, 1998, 60)

Integrētā metode sāk ar audzināšanu (nevis mācību procesu kā tādu), kas palīdz risināt dzīves problēmas. Bērnam tiek sniegts vispusīgs, padziļināts priekšstats par skolu, pakāpeniski uz pozitīvi iekrāsota iepazīšanās ar savu jauno statusu „skolēns”.

Līdz ar to adaptācijas problēmu efektīvi var risināt, ieklausoties bērnu jautājumos, jo tajos bērni atklāj savas vajadzības un dzīves problēmas. Skolēna jautājums ir aizsākums jaunas problēmas risināšanai. (Salīte, Pipere, Grišāne, 1998, 60).

Skolēna jautājumu loma un problēmas risinājuma modeļi ir pētīti daudzu zinātnieku darbos (L. Stodarts, Dž. Djūijs, E. Klarks, R. Gibonejs), bet pašreiz visuzskatāmāk un novatoriskāk uz to piedāvā paskatīties E. Klarks. Viņš skolotājiem piedāvā vienkāršu modeli, kura pamats ir skolēnu jautājumi, kas tiek izmantoti konkrētā mācīšanās satura izvēlei un skolēna dzīves problēmu risināšanai. Autors savā modelī izmanto mūsdienīgu kontekstuālās mācīšanās teoriju. E. Klarks skaidro, ka „konteksts ir tas, kas kļūst nozīmīgākais un bērni nejautā, kāpēc mēs to darām. Viņi veido ar to savas saistības (personīgās)... mēs saņemam informāciju, kura mūs informē un veido. Šī informācija ir konteksts, kas veido un tā rada jēgas mūsu ikdienas notikumiem”. (Myers, 1996, 323)

Integrētie modeļi ir kontekstuāli. Ja nav konteksta, nav jēgas.

Pēc E. Klarka, ir 4 kontekstu veidi:

1. subjektīvais konteksts – mūsu attiecības pret sevi un citiem;
2. laika konteksts – mūsu attiecības ar pagātņi, tagadni, nākotni;
3. simboliskais konteksts – mūsu attieksme pret informācijas pasauli;
4. ekosistēmas vai globālais konteksts – mūsu attiecības ar materiālo pasauli.

Pirmās klases skolēnam jautājumu loks cieši saistīts ar lielo nezināmo: kas ir skola? Tādēļ tiek piedāvāta programma, kuras ietvaros atbildes tiek sniegtas 4 kontekstos.

Šo bloku ietvaros tiek plānots un organizēts darbs pa klasēm. Klases audzinātājs radoši un patstāvīgi izmanto dažādas metodes, ar kuru palīdzību bērni var iepazīties, justies droši un ieinteresēti.

Subjektīvais konteksts

3. tabula. Integrētā modeļa subjektīvais konteksts (Lukstiņa, 2000, 100)

Pamatjēdzieni	Darbības veidi	Uzdevumi	Pamatprasmes	Virssatura prasmes
Skola	Diskusija Lomu spēles	Dialogs par skolu, skolēniem. Attēlot dažādus dzīvniekus, kā kurš mācās, uzvedas. Veido skolu no plastilīna. Aplicē vai uzzīmē skolotāju. Grafiskais diktāts, kuru paši vērtē. Mēģina noteikt savas izjūtas, vietu kolektīvā, savas īpašības.	Klausīties, uztvert informāciju. Atbildēt uz jautājumiem. Darbošanās ar palīgriekiem, tos atlasīt un sagrupēt, novākt lieko.	Spēj vispārināt Spēj vispārināt par skolu un sevi tajā
Skolēns				
Skolotājs	Grupu darbs Individuālais darbs			

Tālāk autore piedāvā ilustratīvus šā konteksta piemērus.

Pozitīvas attieksmes veidošana

Katra pirmā klase darina kopēju veidojumu – skolas māju ar bērnu sejiņām un vārdiem, ābeli ar ābolīšiem, uz kuriem ir bērnu vārdi, utt. Bērni izdomā sev dažādus epitetus ar to burtu, kurš ir klasītei (l.c – mēs esam cālīši, cukurgraudiņi, cielaviņas utt.). Bērni kopā ar skolotāju izdomā un sagatavo savu „vizītkarti” – priekšnesumu skolas „fukšu” ballei. Skolā notiek svinīga pirmklasnieku uzņemšanas balle ar priekšnesumiem, tās laikā bērni dažādi darbojas – zīmē uz asfalta, iet rotaļās, uz katrai klasei sagatavotas lapas atstāj savu plaukstiņu nospiedumus; izejot cauri savdabīgiem, simboliskiem vārtiem, saņem skolas biedru darinātas grāmatzīmes. Adaptācijas perioda laikā klases audzinātājs vada dažādas saskarsmes rotaļas. Rotaļu klāsts ir ļoti plašs, to izvēle paliek katra skolotāja ziņā.

Pašnovērtējuma veidošana

Mācīt bērniem sevi vērtēt kritiski, pēc dažādiem parametriem. Padarītu darbu (piem., grafisks diktāts) vērtē nevis skolotājs, bet bērns pats. Bērnam viegli sevi novērtēt, izmantojot vērtējuma skalas. Skolotājs aicina, lai bērns novērtē savu darbu, ieliekot krustiņu uz katras no līnijām. Apakšējais gals – slikti, nepatīk, neveicās; augšējais – viss ir ļoti labi. Pašnovērtējuma veidošana palīdz bērnam attīstīties patstāvīgās darbības prasmēm.

Laika konteksts

Bērns apzinās savu saistību ar vecākiem, radiem, senčiem. Saskata mācīšanās nozīmi vēsturiskā aspektā – cilvēki ir mācījušies visos laikos; izjūt tuvību ar ģimenes locekļiem, kas arī saskārušies ar līdzīgām problēmām un piedzīvojumiem kā tagad bērns pats.

4. tabula. Integrētā modeļa laika konteksts (Lukstiņa, 2000, 101)

Pamatjēdzieni	Darbības veidi	Uzdevumi	Pamatprasmes	Virssatura prasmes
Ģimene Tēvs Māte Brālis Māsa Vectēvi Vecmamma Onkuļi Tantes Krustmāte Krusttēvs	Individuālais darbs Pārrunas Stāstījumi Diskusija	Pagatavot dzimtas koku ar foto Pastāstīt, kur mācījušies ģimenes locekļi Mūsdienu skola Skola agrākos laikos	Zināt un nosaukt savas ģimenes locekļus Pastāstīt par tiem	Ģimenes saišu izpēte Priekšstats par ģimeni kā vienotu veselumu Visiem jāmacās

Bērni ar interesi izjautā savus tuviniekus, izmantojot anketēšanu.

Simboliskais konteksts

Bērns apgūst ar skolu saistītus jēdzienus un darbības jomas, iemācās orientēties skolā kā sistēmā.

5. tabula. Integrētā modeļa simboliskais konteksts (Lukstiņa, 2000, 101)

Pamatjēdzieni	Darbības veidi	Uzdevumi	Pamatprasmes	Virssatura prasmes
Skolas Nosaukums Bibliotēka Ēdamzāle Sporta zāle "Baltā" zāle Klases Direktora kab. Skolotāju istaba Medmāsa Psihologs Klasesbiedri Skolas biedri Pulciņi Pasākumi	Ekskursija Diskusija Saruna Individuālais darbs Grupu darbs	Vērojumi Iespaidi: ko varēsi pastāstīt? Ko redzēji? Ko skolā var iegūt? Skolas uzvedības noteikumi. Uzzīmē, kas vislabāk patika ekskursijā pa skolu Sagatavot priekšnesumu "fukšu" ballei	Orientēšanās Klausīšanās Nosaukt un raksturot sevi Runāt	Zināšanu nozīme

Ekosistēmas konteksts

Apkārtējās pasaules iepazīšana, orientēšanās tajā. Vides saistība ar skolu.

6. tabula. Integrētā modeļa ekosistēmas konteksts (Lukstiņa, 2000, 101)

Pamatjēdzieni	Darbības veidi	Uzdevumi	Pamatprasmes	Vispārīgās prasmes
Iela Ēkas Krustojumi Ceļa zīmes Apkārtnes daba (augi, dzīvnieki)	Ekskursija Novērojumi Saruna Individuālais darbs	Skolas atrašanās vieta, ceļš uz skolu Skolas apkārtnē Izstāstīt novēroto Uzzīmē savu ceļu no mājām uz skolu. Kādas ceļa zīmes ievēroji?(kopā ar vecākiem)	Orientēšanās apkārtņē Ielu satiksmes noteikumi Novērtēt situāciju uz ielas	Dažādu situāciju izvērtēšana Rīkošanās atbilstoši situācijai Skola ir iekļauta apkārtējā vidē

Materiālu izvēle ir plaša, katrs audzinātājs var šo darbu veikt patstāvīgi un radoši. Galvenais – apzināties skolotāja lomu pirmklasnieka adaptācijas procesā un sava darba nozīmi bērna harmoniskas personības veidošanā.

Secinājumi

1. klases skolēnu patstāvīgās darbības prasmju attīstību nosaka veiksmīgi organizēts pedagoģiskais process skolā.
1. klases skolēnu patstāvīgo darbības prasmju attīstība ir saistīta ar bērna vides maiņu, nonākot daudz prasīgākā vidē, kas rada stresa situāciju, kas savukārt izraisa spriedzi un grūtības intelektuālajā un personības attīstībā.
1. klases skolēnu galvenā darbība ir mācības, kas nomainīja rotaļas.
1. klases skolēnu patstāvīgo prasmju attīstību lielā mērā nosaka skolotāja pedagoģiskais stils, viņa attieksme pret bērnu un profesionālās prasmes organizēt pedagoģisko procesu.
- Veidojot un attīstot bērnu patstāvīgās darbības prasmes, skolotājam obligāti ir jāņem vērā skolēnu vecumposma un individuālās īpatnības. Ar pareizi organizētu pedagoģisko procesu un atbilstoši izvēlētiem mācību saturu apguves modeļiem ir iespējams panākt skolēnu patstāvīgās darbības prasmju attīstību.

3. Pētījums par jaunākā skolas vecuma bērnu patstāvīgo darbības prasmju attīstību mācību procesā 1. klasē

3.1. Empīriskā pētījuma metodika

Pamatojoties uz teorētiskajā daļā gūtajām atziņām, darba autore izvirza šādu hipotēzi: patstāvīgo darbību prasmju attīstību mācību procesā 1. klasē var sekmēt, ja skolotājs sistēmiski pārdomāti organizē un vada mācību procesu sākumskolā, prot organizēt sadarbību ar skolēniem un vecākiem, sekmējot skolēna patstāvību.

Lai pārbaudītu hipotēzi, darba autore izstrādāja šādu pētījumu plānu:

- 1) 1. klases skolēnu patstāvīgo darbības prasmju mācību procesā izpēte, izmantojot patstāvīgo prasmju attīstības līmeņus;
- 2) pedagoga lomas noskaidrošana un izvērtējums 1. klases skolēnu patstāvīgo darbības prasmju mācību procesā veidošanā un attīstībā;
- 3) vecāku aptaujā iegūto rezultātu analīze;
- 4) izstrādāt ieteikumus 1. klases vecākiem bērnu patstāvīgo darbības prasmju sekmēšanai.

Hipotēzes pārbaudei tika izstrādāti šādi kritēriji:

- skolēnu patstāvīgo darbības prasmju attīstības līmeņu izvērtējums skolotāja (pedagoģiskais novērojums) skatījumā;
- skolēnu patstāvīgo darbības prasmju attīstība vecāku (anketēšana) skatījumā;
- skolēnu patstāvīgo darbības prasmju attīstība pašu skolēnu (pārrunas) skatījumā.
- patstāvīgo darbības prasmju attīstības priekšnoteikumu izpēte, balstoties uz interviju ar 1. klases audzinātāju.

Pētījumā piedalījās „X” vidusskolas 10 1. klases skolēni (vecumā no 6-7 gadiem), no tiem 6 meitenes un 4 zēni, kā arī viņu 8 vecāki. Pētījums tika veikts 2011./ 2012. mācību gada aprīlī un 2012./2013.gada oktobrī.

Atbilstoši pētījuma aktualitātei, tika izvēlētas pētniecības metodes:

1. pedagoģiskā novērošana – „metode, ar kuras palīdzību pētniecības rezultāts tiek iegūts tiešas uztveres ceļā dabiskos apstākļos.” (Baldiņš, Raževa, 2001, 19);

2. anketēšana - „rakstiska aptaujas metode. Anketēšana dod iespēju izziņāt noteiktus tipiskus faktiskus datus, iegūt izpratni un spriedumus par dažādiem jautājumiem.” (Albrehta, 1998, 55);
3. intervija- „sarunas veids, kurā viens no sarunas biedriem ir jautātājs, otrs – atbildētājs, turklāt jautātājs cenšas neizpaust savu viedokli par apskatāmo jautājumu, lai neietekmētu atbildētāja atbildes. Tā ir vienpusīga saruna, kurā pētnieks cenšas izziņāt viņu interesējošas problēmas.” (Albrehta, 1998, 63);
4. pārrunas- „kā aptaujas metode tiek izmantota jaunākā skolas vecuma bērnu attieksmju un viedokļa izziņāšanai, lai noskaidrotu grupas viedokli, noteiktu klases vērtību izpratni un attīstības virzības tendenci”. (Baldiņš, Raževa, 2001, 14)

Ar pedagoģiskā novērojuma palīdzību darba autore novēroja, kā ir attīstītas 1. klases skolēnu patstāvīgās darbības prasmes mācību procesā, novērojuma rezultāti tika pārrunāti kopā ar 1. klases audzinātāju. (skat.1. pielikumu)

Ar pārrunu palīdzību darba autore noskaidroja skolēnu viedokli par viņu patstāvīgo prasmju attīstību. Darba autore uzskata, ka šīs pārrunas tikai netieši dod ieskatu pētāmajā problēmā, tādēļ līdztekus pārrunām tika izmantotas citas metodes. (skat.2.pielikumu)

Ar anketēšanas palīdzību darba autore noskaidroja bērnu vecāku viedokli par viņu bērnu patstāvīgo darbības prasmju attīstību, īpašu uzmanību anketas sastādīšanā tika pievērsta arī bērnu mācību patstāvīgo darbības prasmju attīstībai mājas apstākļos. (skat.3. pielikumu)

Intervija tika izvēlēta tāpēc, ka, pēc autores domām, ar tās palīdzību iespējams iegūt konkrētu un reālu skatījumu par to, kā patstāvīgās darbības prasmes mācību procesā tiek attīstītas konkrētā mācību situācijā. Iepazīstoties ar 1. klases audzinātājas viedokli, vienlaicīgi tiek izmantota arī viņas pieredze patstāvīgo darbības prasmju attīstībā 1. klasē mācību procesā. (skat.4. pielikumu)

Lai bērnu patstāvīgo prasmju attīstība skolā noritētu pēc iespējas veiksmīgāk, kā uzskata darba autore, tad izglītības iestādē ir nepieciešams izveidot sistēmisku pieeju bērnu patstāvīgo darbības prasmju veidošanas un attīstības mācību procesa organizēšanā.

3.2. 1. klases skolēnu patstāvīgo darbības prasmju mācību procesā attīstības izpēte

Pētījumā piedalījās X vidusskolas 10 1. klases skolēni (6 meitenes un 4 zēni, vecumā 6-7 gadi).

Pētījuma mērķis ir izzināt 1. klases skolēnu patstāvīgo darbības prasmju mācību procesā attīstības nosacījumus. Lai noskaidrotu 1. klases skolēnu bērnu patstāvīgo prasmju mācību procesā attīstību, darba autore kopā ar pirmās klases audzinātāju veica pedagoģisko novērojumu. Šī novērošana tika veikta 2011./2012.mācību gada aprīlī, un atkārtots patstāvīgo prasmju attīstības līmeņu novērojums tika veikts 2012./2013.mācību gada oktobrī, lai varētu salīdzināt, kā bērnu patstāvīgās darbības prasmes ir attīstījušās. Novērojumā tika pētītas šādas patstāvīgās darbības prasmes: prasme patstāvīgi uzstādīt mācību uzdevumu; prasme patstāvīgi atrisināt uzdevumu; prasme patstāvīgi orientēties mācību grāmatā; prasme patstāvīgi izmantot dažādus informācijas resursus; prasme patstāvīgi izteikt savu viedokli; prasme patstāvīgi veikt mājas darbus.

Patstāvīgās darbības prasmes tika vērtētas pēc līmeņiem – augsts (3) - līmenis atspoguļo to, ka patstāvīgā darbības prasme ir attīstīta un to pielieto konkrētās darbībās, vidēja (2) –prasme piemīt, taču ne vienmēr tā izpaužas, zems (1) –prasme nav attīstīta.

Pedagoģiskā novērojuma rezultātā tika iegūti šādi rezultāti. (skat.7.tabulu)

7.tabula.Patstāvīgo prasmju līmeņu izvērtējums aprīlī un oktobrī (Autore)

Vārds	Prasme patstāvīgi uzstādīt mācību uzdevumu		Prasme patstāvīgi atrisināt uzdevumu		Prasme patstāvīgi orientēties mācību grāmatā		Prasme patstāvīgi izmantot dažādus informācijas resursus		Prasme patstāvīgi izteikt savu viedokli		Prasme patstāvīgi veikt mājas darbus	
	IV	X	IV	X	IV	X	IV	X	IV	X	IV	X
REINIS	2	2	1	2	2	2	2	2	1	2	1	2
LĪGA	3	3	2	2	3	3	3	3	2	3	3	3
DENĪZE	3	3	2	2	3	3	3	3	2	2	2	3
PATRĪCIJA	2	2	2	2	3	3	3	3	1	2	2	2
TOMS	2	2	2	2	3	3	3	3	2	2	1	2
DIĀNA	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2
KEITA	3	3	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3
KRISTERS	2	2	3	3	2	2	3	3	2	2	2	2
MODA	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
MĀRTIŅŠ	1	1	1	1	2	2	1	2	1	2	1	2

Vadoties pēc iegūtajiem rezultātiem, darba autore konstatēja šādu skolēnu patstāvīgo prasmju attīstības līmeņus. (skat.8. tabulu).

8.tabula.Patstāvīgo prasmju līmenis aprīlī un oktobrī (Autore)

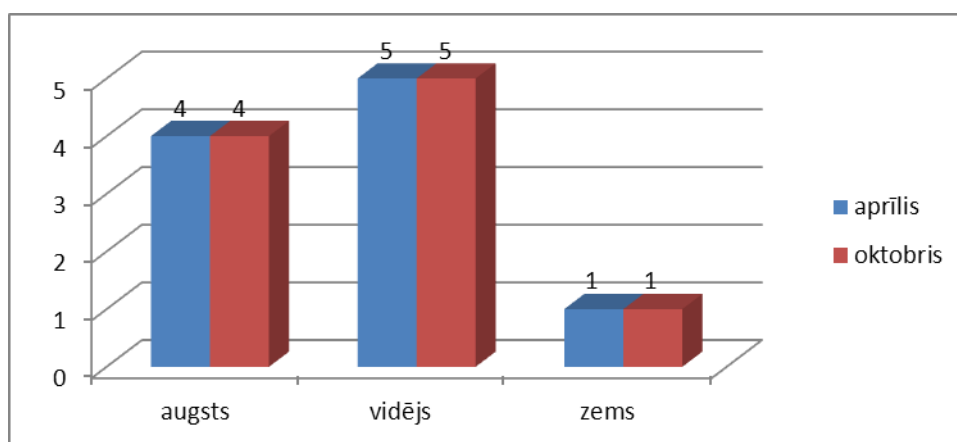
Patstāvīgā darbības prasme	Augsts		Vidējs		Zems	
	IV	X	IV	X	IV	X
prasme patstāvīgi uzstādīt mācību uzdevumu	4	4	5	5	1	1
prasme patstāvīgi atrisināt uzdevumu	3	3	5	6	2	1
prasme patstāvīgi orientēties mācību grāmatā	7	3	7	3	0	0
prasme patstāvīgi izmantot dažādus informācijas resursus	8	8	1	2	1	0

prasme patstāvīgi izteikt savu viedokli	3	4	4	6	3	0
prasme patstāvīgi veikt mājas darbus	3	4	4	6	3	0

Pēc darba autores domām, ir ļoti svarīgi, lai 1.klases skolēni mācību procesā apgūtu patstāvīgās darbības prasmes. Veiktais pētījums un patstāvīgo darbības prasmju līmeņu salīdzinājums ļauj konstatēt, ka skolēnu patstāvīgās darbības prasmes ir pilnveidojušās, lai arī nav novērojami ļoti būtiski uzlabojumi.

Lai pētījumā iegūtie rezultāti būtu pārskatāmāki, tālāk tiks dots pedagoģiskā novērojuma datu apkopojums attēlos.

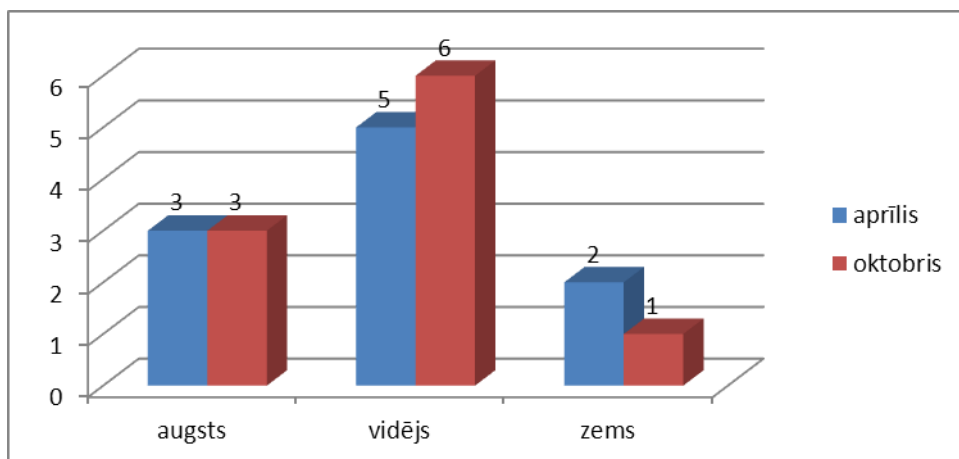
2.attēls. Prasmes patstāvīgi uzstādīt mācību uzdevumu līmeņu salīdzinājums (Autore)

2.attēlā uzskatāmi redzams, ka prasmes patstāvīgi uzstādīt mācību uzdevumu līmeņi nav mainījušies. Gan oktobrī, gan aprīlī augsts līmenis bija 4 bērniem, vidējs 5 bērniem, bet zems 1 bērnam. Darba autore uzskata, ka šī patstāvīgās darbības prasme veidojas mācību procesa laikā pakāpeniski, tāpēc arī nav novērojamas izmaiņas prasmes attīstības līmenī.

Prasme patstāvīgi uzstādīt mācību uzdevumu ir cieši saistīta ar prasmi patstāvīgi atrisināt uzdevumu. Izvērtējot šīs prasmes attīstības līmeņus, tika iegūti šādi rezultāti. (skat.3.attēlu)

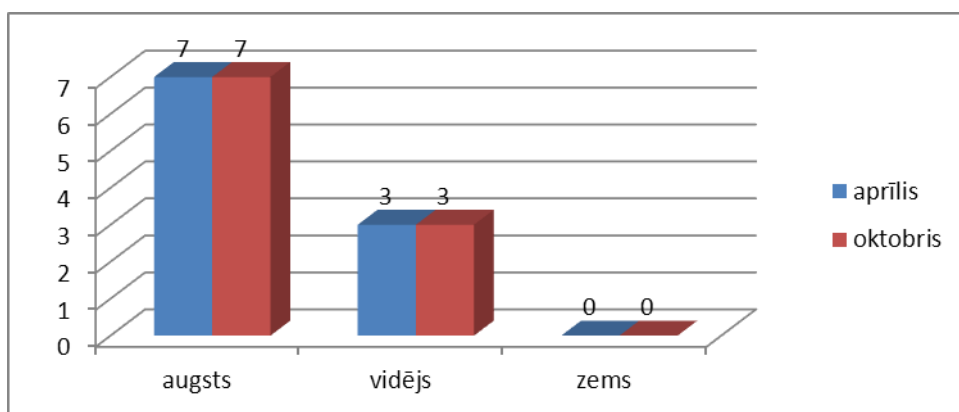
3.attēls. Prasmes patstāvīgi atrisināt uzdevumu līmeņu salīdzinājums (Autore)

3.attēlā redzams, ka prasme patstāvīgi atrisināt uzdevumu ir pilnveidojusies. Gan aprīlī, gan oktobrī šī prasme augsta bija 3 bērniem, taču ir izmaiņas, kas saistās ar to, ka 1 bērnam ir uzlabojusies šī prasme, proti, aprīlī 5 bērniem šī prasme tika vērtēta kā vidēja, bet oktobrī vidējs vērtējums bija 6 bērniem, jo aprīlī prasme kā zema tika vērtēta 2 bērniem, bet oktobrī tikai 1 bērnam. Darba autore uzskata, ka prasmes patstāvīgi atrisināt uzdevumu uzlabojumi saistās ar bērnu mācību darbību, bērni ir adaptējušies skolas vidē un pakāpeniski pilnveido savu patstāvību, apgūst uzdevumu risināšanas metodikas.

Nākamā prasme, kura tika vērtēta līmeņos bija prasme orientēties mācību grāmatā. Tika iegūti šādi rezultāti. (skat.4.attēlu)

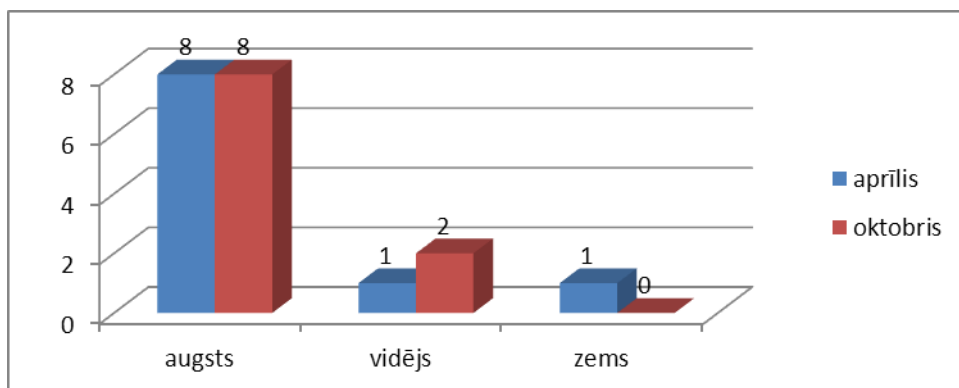
4.attēls. Prasmes patstāvīgi orientēties mācību grāmatā līmeņu salīdzinājums (Autore)

4.attēlā uzskatāmi redzams, ka skolēnu prasmes patstāvīgi orientēties mācību grāmatā līmeņi nav mainījušies. Darba autore uzskata, ka skolēnu prasme patstāvīgi orientēties mācību grāmatā ir pietiekami augsta, proti, gan aprīlī, gan oktobrī augsts līmenis bija 7 bērniem, bet vidēs 3 bērniem. Darba autore uzskata, ka šīs prasmes salīdzinoši augstais līmenis ir skaidrojams ar klases audzinātāja sistēmisku darbu, bērni ir pieradināti darboties ar grāmatu.

Nākamā prasme, kura tika vērtēta līmeņos bija prasme patstāvīgi izmantot dažādus informācijas resursus. Tika iegūti šādi rezultāti. (skat.5.attēlu)

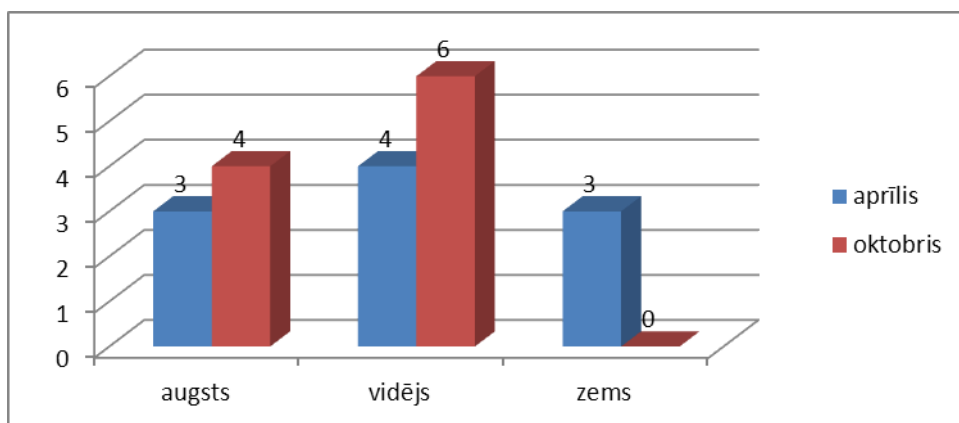
5.attēls. Prasmes patstāvīgi izmantot dažādus informācijas resursus līmeņu salīdzinājums (Autore)

5.attēlā redzams, ka skolēniem prasme patstāvīgi izmantot dažādus informācijas resursus ir attīstīta augstā līmenī, jo jau aprīļa novērojums atklāja, ka šī prasme augsta ir 8 bērniem, tādi paši rezultāti ir arī oktobra pētījumā. Ir pieaudzis to bērnu skaits, kuram prasme ir vidēja, ja aprīlī šī prasme bija vidēja 1 bērnam, tad oktobrī jau 2. Tas saistās ar to, ka 1 bērnam šī prasme bija zema aprīlī, bet uzlabojusies oktobrī. Darba autore uzskata, ka klases skolēni atspoguļo sabiedrības tendenci izmantot informācijas daudzveidību. 1.klases skolēnam nav nekādu problēmu darboties ar datoru, lai iegūtu nepieciešamo informāciju. Problēmas rada bērnu ieinteresētība un motivācija atrast vajadzīgo informāciju.

Nākamā prasme, kas tika vērtēta, bija prasme patstāvīgi izteikt savu viedokli. Tika iegūti šādi rezultāti. (skat.6.attēlu)

6.attēls. Prasmes patstāvīgi izteikt savu viedokli līmeņu salīdzinājums (Autore)

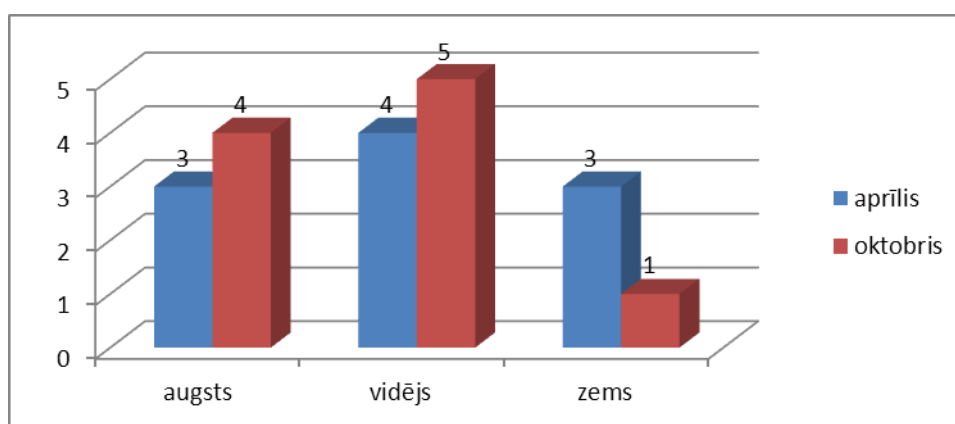
6.attēlā redzams, ka prasme patstāvīgi izteikt savu viedokli klasē ir paaugstinājusies. Ja aprīlī augsts līmenis bija 3 bērniem, tad oktobrī 4 bērniem. Vidējs līmenis aprīlī bija 4 bērniem, bet oktobrī 6 bērniem. Aprīļa novērojumā zems līmenis bija 3 bērniem, taču oktobrī bērnu ar zemu līmeni vairs nebija. Darba autore uzskata, ka šīs prasmes pilnveidošanās pamatā ir klases audzinātāja pārdomāti veiktais darbs, viņas radītā gaisotne klasē. Bērni stundu laikā tika radināti izteikt savu viedokli. Būtiski uzsvērt, ka skolotāja uzklausa visus

viedokļus. Tāpat darba autore uzskata, ka būtisks moments ir tas, ka skolēni ir adaptējušies skolā, klasē, tāpēc ir arī pārliecinātāki par sevi.

Nākamā prasme, kas tika vērtēta, bija prasme patstāvīgi veikt mājas darbus. Tika iegūti šādi rezultāti. (skat.7.attēlu)

7.attēlā uzskatāmi redzams, ka bērnu prasmes patstāvīgi veikt mājas darbus ir pilnveidojušās. Aprīlī augsts līmenis bija 3 bērniem, bet oktobrī 4 bērniem. Vidējs līmenis aprīlī bija 4 bērniem, bet oktobrī 5 bērniem. Zems līmenis aprīlī bija 3 bērniem, bet oktobrī 1 bērnam. Darba autore uzskata, ka bērni pakāpeniski apgūst prasmi patstāvīgi veikt mājas darbus

7.attēls. Prasmes patstāvīgi veikt mājas darbus līmeņu salīdzinājums (Autore)

Balstoties uz pedagoģiskā novērojuma rezultātiem, sarunu ar klases audzinātāju un pārrunām ar bērniem, tika izveidots bērnu patstāvīgo darbības prasmju attīstības raksturojums.

Bērnu raksturojumi

Reinis – zēns mācību stundās prot patstāvīgi uzstādīt mācību uzdevumus un tos atrisināt, taču ļoti bieži pie pirmās neveiksmes sadusmojas. It īpaši to var attiecināt uz patstāvīgiem rakstu darbiem, jo tiklīdz nesanāk uzdevumu izpildīt kārtīgi, tā sadusmojas. Mācību grāmatā orientējas, taču ir reizes, kad skolotājam jānorāda uz pareizo vietu. Zēns ir iemācījies izmantot dažādus informācijas resursus, par to varēja pārliecināties projektu nedēļā. Zēnam ir patstāvīgs viedoklis un viņš to prot izteikt, taču pietrūkst pašdisciplīnas, tāpēc bieži nespēj sagaidīt savu kārtu, lai izteiktu viedokli, vienmēr grib to izteikt pirmais. Daļēji to var pamatot ar zēna psiholoģisko attīstību, jo apmeklē psihologu un ir bijušas konsultācijas arī pie psihiatra. Tā kā zēns ir vienīgais bērns nepilnā ģimenē, viņu audzina tikai mamma un audzināšanā piedalās arī vecmāmiņa, tad rodas disciplīnas problēmas, kas izpaužas kā negribēšana stundā mācīties. Veicot mājas darbus, mamma un vecmāmiņa seko līdzīgi zēna darbam.

Pārrunās ar zēnu tika noskaidrots, ka viņš ne vienmēr ar prieku apmeklē skolu, jo viņam nepatīk daži klasesbiedri. Mājas darbus viņš pilda kopā ar mammu un vecmāmiņu. Mājās regulāri tiek pārbaudīti mājas darbi, kas zēnu kaitina, jo viņam liekas, ka viņš jau ir pietiekami liels, lai pats varētu to darīt. Zēns uzskata, ka mācību grāmatā orientējas labi. Pašam ir viegli atrast informāciju, taču uzbāžoties mamma un vecmāmiņa. Zēns sevi uzskata par patstāvīgu cilvēku, jo protot tikt galā ar dzīvi.

No patstāvīgās darbības prasmēm jāturpina attīstīt prasmi patstāvīgi atrisināt uzdevumus. Tāpat lielāka uzmanība sadarbībā ar mammu jāpievērš zēna mācību motivācijai, jo bieži zēns neizjūt interesi par mācību darbu, ir vienaldzīgs rezultāts.

Līga- meitenei ir labi attīstītas pastāvīgās darbības prasmes mācību procesā. Ir ļoti atbildīga, patstāvīgi prot uzstādīt mācību uzdevumus un tos atrisināt. Nekādas grūtības nesagādā patstāvīga orientēšanās mācību grāmatā. Prot izmantot dažādus informācijas resursus. To var pamatot ar to, ka meitenei ir vecāki brāļi, kuriem ir mācību pieredze. Dažreiz rodas problēmas izteikt patstāvīgu viedokli, jo meitene ir samērā bikla. Bija sagatavojusi ļoti interesantu materiālu projekta nedēļai. Patstāvīgi gatavo mājas darbus, vecāki īpaši nekontrolē to izpildi, jo meitene ir patstāvīga un atbildīga.

Pārrunās ar meiteni tika noskaidrots, ka meitene ar prieku apmeklē skolu, jo viņai patīk mācīties, viņa skolā iemācās daudz ko jaunu. Mājas darbus meitene pilda patstāvīgi, neviens nepalīdz. Mamma reizēm pārbauda mājas darbus. Meitene atzina, ka labāk patīktu mācīties kopā ar draudzenēm, jo tā būtu jautrāk. Mācību grāmatās meitene orientējas labi, tikai reizēm nesaprotot uzdevumus. Informācijas iegūšana nesagādā grūtību, ja kaut ko nezina, tad pajautāot brāļiem. Meitene sevi uzskata par patstāvīgu.

No patstāvīgajām darbības prasmēm jāturpina attīstīt prasmi izteikt savu viedokli. Pedagogam vairāk ir jāpiestrādā pie tā, lai klasē valdītu gaisotne, kad bērni brīvi var izteikt savu viedokli, nebaidoties arī kļūdīties.

Denīze- meitene prot patstāvīgi uzstādīt mācību uzdevumus un prot patstāvīgi atrisināt uzdevumus. Kā pozitīvs moments jāvērtē tas, ja kaut ko nesaprot, tad vēršas pie skolotāja pēc palīdzības. Labi orientējas mācību grāmatā. Ir ļoti radoša, tāpēc arī izmanto dažādus informācijas resursus, bieži apmeklē bibliotēku. Meitenei ir ļoti svarīgi, lai viņai pievērstu uzmanību, tāpēc klasē bieži pauž savu viedokli. Zināmā mērā to nosaka arī meitenes statuss ģimenē, jo ir jaunākais bērns, brālis ir jau students. Meitenes mamma pievērš pastiprinātu uzmanību meitenes ārējam izskatam, meitene jau kopš mazotnes ir pieradusi izcelties vienaudžu vidū, tāpēc ir ļoti svarīgi arī panākumi mācībās. Meitene mācās ar interesi. Mājas darbus veic mammas uzraudzībā, taču patstāvīgi.

Pārrunās meitene atzina, ka viņai patīk apmeklēt skolu, jo satiekas ar draugiem, ir ko pakomandēt. Mājas darbus pilda mammas klātbūtnē, taču reizēm gribētos, lai mamma tik lielu uzmanību nepievērstu. Mamma vienmēr pārbaudot, vai mājas darbi ir izpildīti. Meitene atzina, ka labāk viņai patiktu mācīties ar draugiem, jo tā būtu jautrāk un interesantāk. Orientēšanās mācību grāmatās nekādas problēmas nerada. Informācijas meklēšana veicas labi, īpaši viņu interesējot mūzika, palīdz draudzenes, ar kurām pārrunājot jaunumus. Daļēji sevi uzskata par patstāvīgu, jo tomēr ļoti daudz visur palīdz mamma.

No patstāvīgajām darbības prasmēm jāturpina attīstīt prasmi patstāvīgi veikt uzdevumus un tos atrisināt, jo reizēm neveiksmes gadījumā nesavaldās, tāpēc pedagogam ir jāveicina meitenes paškontroles attīstība.

Patricija- meitene ir ļoti apzinīga, mācībās cenšas ievērot visus skolotājs norādījumus. Patstāvīgi prot uzstādīt mācību uzdevumus un atrast risinājumus, taču reizēm nespēj izsekot stundā apgūstamajai vielai, tāpēc dažreiz ir sarūgtināta. Mācību grāmatas materiālā orientējas labi. Meitenei ir vecāka māsa- 12. klases skolniece- kura daudz mātai palīdz mācībās, to var attiecināt uz dažādu informācijas resursu apguvi, meitene labi orientējas Internetā, bieži apmeklē bibliotēku, daudz lasa. Klasē ir grūtības izteikt patstāvīgo viedokli, kautrējas, tāpēc īpaša uzmanība jāpievērš skolotājam, lai meiteni iedrošinātu. Mājas darbus veic patstāvīgi, taču vecāku uzraudzībā.

Pārrunu laikā tika noskaidrots, ka meitene ne vienmēr iet ar prieku uz skolu, jo viņai nepatīk, ka viņu reizēm ķircina klasesbiedri. Mājas darbus palīdz pildīt māsa. Reizēm vecāki pārbauda, vai meitene ir izmācījusies, taču galvenokārt mājas darbu izpildi kontrolē māsa. Mācību grāmatā orientējas labi, ir atsevišķas mācību grāmatas, kas īpaši nepatīk. Pašai informāciju atrast neesot grūti, taču pirms tam vienmēr pajautā mātai, kur meklēt. Meitene sevi vēl neuzskata par patstāvīgu cilvēku, jo ir daudz lietu, kurās palīdz citi.

No patstāvīgajām darbības prasmēm jāturpina attīstīt prasmi patstāvīgi izteikt savu viedokli.

Toms- zēns mācību stundās cenšas visu darīt patstāvīgi, taču bieži neizdodas, tāpēc arī ļoti pārdzīvo. Ir problēmas uzstādīt mācību uzdevumus un atrast risinājumus. Zēnam pietrūkst patstāvības, to var pamatot ar zēna fizisko attīstību- ir maza auguma, tāpēc mamma vienmēr par zēnu pārlieku rūpējas, ir arī nervozs un viegli aizkaitināms. Mācību grāmatā orientējas labi. Tā kā mamma ļoti rūpējas par zēnu, tad zēns mācību darbā daudz izmanto dažādus resursus, taču tas nenotiek patstāvīgi, bet vairāk pēc mammas iniciatīvas. Uzstājas patstāvīgi, taču tas bieži ir atkarīgs no noskaņojuma, vienmēr grib sniegt tikai pareizas atbildes, ļoti pārdzīvo, ja kļūdās. Mājas darbu pilda mammas uzraudzībā.

Pārrunu laikā tika noskaidrots, ka zēns ar prieku iet uz skolu, jo tur var satikt draugus, taču reizēm ir dusmīgs par to, ka klasesbiedri ķircina un saukā par sīko. Mājas darbus pilda kopā ar mammu, kura arī kontrolē visu, taču zēnam ne vienmēr tas patīk, reizēm griboties, lai mamma liek mierā. Reizēm gribētos mācīties kopā ar draugiem, reizēm vienam pašam un reizēm ir labi, ka palīdz mamma. Mācību grāmatās orientējas labi, bet grāmatas neliekas tas interesantākais. Pats var atrast informāciju, taču mamma vienmēr ir pirmā. Zēns sevi uzskata par lielu, taču nemāk atbildēt, vai ir patstāvīgs.

No patstāvīgajām darbības prasmēm jāturpina attīstīt prasmi uzstādīt un risināt uzdevumus, uzstāties. Īpaša uzmanība jāpievērš sadarbībai ar vecākiem, jo mammas pārliedzīgā gādība rada situāciju, ka klases bērni par zēnu smejas. Ir būtiski attīstīt zēna patstāvību kopumā, ne tikai to attiecinot uz mācību procesu.

Diāna- meitene ir ļoti emocionāla, aug pie vecvecākiem, tāpēc ir izveidojusies par patstāvīgu no tā aspekta, ka vienmēr panāk to, ko grib. Tas izpaužas arī mācību procesā- prot uzstādīt patstāvīgi uzdevumus un atrisināt tos, taču nekādi nespēj atzīt savas kļūdas, tajās vaino visus citus, tikai ne sevi. Mācību grāmatas materiālā orientējas labi. Ir ļoti aktīva un patstāvīgi prot atrast dažādus informācijas resursus, bieži apmeklē bibliotēku, orientējas datorā. Ir attīstīta prasme patstāvīgi paust savu viedokli, droši to pauž klases priekšā, nebaidās uzstāties. To var pamatot arī ar to, ka meitene apmeklē mūzikas skolu un uzstājas dažādos koncertos. Mājas darbus veic patstāvīgi, vecvecākus neiesaista, bet pat atgrūž, sakot, ka ar visu pati tiks galā. Meitenei ir izveidojusies interese par mācībām, saprot to nozīmi.

Pārrunu laikā ar meiteni tika noskaidrots, ka viņai patīk apmeklēt skolu, jo var satikt draugus, padauzīties, ir daudz draudzenes. Mājas darbus pilda patstāvīgi, nepatīk, ja vecvecāki iejaucas, taču ir reizes, kad pati meklē palīdzību. Opis pajautājot, vai mājas darbi ir izpildīti, taču īpaši nekontrolējot. Meitene atzina, ka viņai gribētos mācīties kopā ar draugiem, jo tad varētu ne tikai mācīties, bet arī paspēlēties. Mācību grāmatās orientējas labi, it īpaši matemātikas. Ar interesi un aizrautību meklē jaunu informāciju, palīdz bibliotekāre. Meitene uzskata sevi par patstāvīgu, jo visu nosakot pati.

No patstāvīgajām darbības prasmēm jāturpina attīstīt prasmi uzstādīt uzdevumus un atrast to risinājumus.

Keita- meitene ir patstāvīga, prot uzstādīt un atrisināt mācību uzdevumus. Ļoti svarīgi ir būt labākai klasē mācībās, tāpēc ļoti cenšas. Ne vienmēr tas izdodas, tāpēc reizēm apvainojas. Labi orientējas patstāvīgi mācību grāmatā, prot atrast vajadzīgo informāciju. Meitene tāpat labi prot izmantot dažādus informācijas resursus- labi orientējas darbā ar datoru, bieži apmeklē bibliotēku, daudz lasa bērnu grāmatas, tāpat ir interese par bērnu

enciklopēdijām. Klasē mācību stundā prot patstāvīgi izteikt savu viedokli, ir ļoti svarīgi, lai to novērtētu skolotājs. Ļoti patīk, ka uzslavē klases priekšā par sasniegumiem mācībās. Mācību motivācija ir noturīga, mācās ar interesi, saprot zināšanu nozīmi. Mājas darbus pilda patstāvīgi, taču vecāki kontrolē.

Pārrunu laikā tika noskaidrots, ka meitene apmeklē skolu ar prieku, jo var satikt draugus un viņai ļoti patīk smaidīgā skolotāja. Mājas darbus meitene pilda pati, taču mamma vienmēr pārbauda, vai ir izpildīti. Meitene atzīst, ka patīk mācīties patstāvīgi, jo tā jūtoties liela, ka neesot vairs mazais bērītis. Mācību grāmatā orientējas labi, vienmēr zina, kur ko atrast. Informāciju prot atrast patstāvīgi, ja nezina, tad jautā skolotājam. Uzskata sevi par patstāvīgu, jo ir jau liela un iet skolā.

Meitenes patstāvīgās darbības prasmes kopumā ir attīstītas labi atbilstoši viņas vecumam.

Kristers- zēnam patstāvīgās darbības prasmes kopumā attīstītas labi. Zēns prot uzstādīt patstāvīgi uzdevumus un tos atrisināt, taču bieži pietrūkst gribasspēka visu paveikt līdz galam, ātri zaudē interesi, ja nespēj ar kaut ko tikt galā. Mācību grāmatas materiālā orientējas apmierinoši, ir reizes, kad nespēj atrast vajadzīgo materiālu, reizēm ir izklaidīgs. Dažādos informācijas resursos orientējas apmierinoši, patīk datorspēles, apmeklē bibliotēku, kur interesējas par bērnu enciklopēdijām, taču pats lasa nelabprāt. Ar nepacietību grib izteikt klases priekšā savu viedokli, neprot sagaidīt savu kārtu. Grib, lai viņam pievērš uzmanību, dažreiz pat patstāvīgie izteikumi ir nepareizi, bet izteikti ar nodomu uzjautrināt pārējos. Zēnam kopā ar skolotāju un vecākiem ir jāpiestrādā pie mācību motivācijas noturīguma, jo bieži zēnu neinteresē rezultāts, viņam ir vienaldzīgs skolotāja novērtējums. Mājas darbus pilda vecāku uzraudzībā un ar vecāku palīdzību.

Pārrunu laikā tika noskaidrots, ka zēnam ne īpaši patīk iet uz skolu, jo agri jāceļas, bet patīk no rītiem pagulēt. Mājas darbus pilda kopā ar vecākiem, pašu īpaši neinteresē mājas darbi, bet mamma liek mācīties. Mamma arī vienmēr izkontrolē, vai viss ir izmācīts, vakaros liek sakārtot somu. Zēnam vispār ne īpaši patīk mācīties ne vienam, ne kopā ar kādu. Mācību grāmatas nepatīk, nav interesantas, visur viens un tas pats. Pašam informāciju atrast ir viegli, bet tikai tādu, kas patīk, it īpaši par futbolistiem, zēns visbiežāk informāciju meklē internetā. Zēns nezina, vai ir patstāvīgs vai ne, atzīst, kā reizēm.

No patstāvīgajām darbības prasmēm jāturpina attīstīt prasmi patstāvīgi veikt mājas darbus, prasmi patstāvīgi izteikt savu viedokli.

Moda- meitene ir ļoti patstāvīga gan mācību procesā, gan mājās. Meitene labi prot patstāvīgi izvīrīt mācību uzdevumus un tos atrisināt. Meitenei ir ļoti svarīgi vienmēr atrast

pareizo atrisinājumu, nepatīk, ja kļūdās, taču to neizrāda, tikai vēl sparīgāk cenšas atrast pareizo atbildi. Ļoti labi orientējas mācību grāmatas materiālā. Mācību procesā un arī citās aktivitātēs prot izmantot dažādus informācijas resursus – labi prot strādāt ar datoru, bieži apmeklē bibliotēku, daudz lasa. Meitenei ir labi izstrādāta prasme patstāvīgi paust savu viedokli, šis viedoklis vienmēr ir argumentēts. Savā psiholoģiskajā un intelektuālajā attīstībā ir apsteigusi klasesbiedrus. Mājas darbus pilda patstāvīgi, vecāku kontrole un palīdzība ir vajadzīga ļoti reti.

Pārrunu laikā tika noskaidrots, ka meitenei patīk apmeklēt skolu, jo tur viņa uzzina ļoti daudz jauna. Mājas darbus pilda patstāvīgi. Vecāki meitenei uzticas un mājas darbus nepārbauda, jo zina, ka viss ir kārtībā. Mācīties patīk pašai, negrib ar kādu kopā mācīties, jo tas tikai traucē, it īpaši tad, ja otrs neesot gudrs, bet visu laiku uzdod jautājumus. Orientēšanās mācību grāmatā nesagādā nekādas grūtības, vienmēr visu ātri atrod. Pašai informāciju atrast neesot nekādas problēmas, tam ir domāts dators. Uzskata sevi par ļoti patstāvīgu cilvēku, jo visu darot pati.

Meitenes patstāvīgās darbības prasmes kopumā ir attīstītas ļoti labi atbilstoši viņas vecumam.

Mārtiņš - zēns nāk no nelabvēlīgas ģimenes, ir problēmas ar psihisko attīstību, tāpēc ir pabijis arī ārstniecības iestādē. Patstāvīgās darbības prasmes attīstītas vāji. Ar grūtībām spēj patstāvīgi uzstādīt mācību uzdevumus un tos atrisināt, jo nespēj koncentrēties mācību darbam, traucē arī pārējiem ar muļķīgiem izteikumiem. Problēmas pamatā ir vecāku vienaldzība pret bērnu, zēnam nav pat attīstītas elementārās pašapkalpošanās prasmes, kas ir vecāku bezatbildība. Mācību procesā cenšas pievērst sev uzmanību, tādejādi traucējot pārējiem, taču ir ļoti lepns un apmierināts, ja kaut kas izdodas. Mācību grāmatā patstāvīgi orientējas apmierinoši, taču ir reizes, kad nevēlas neko darīt. Ar dažādiem informācijas resursiem neprot apieties, jo grūtības ir ar lasīšanas prasmi, tāpat nav arī mācību motivācijas, vienaldzīgs. Daļēji prot izteikt patstāvīgu viedokli, bieži vien tas ir izteikts, lai tikai pievērstu pārējo skolēnu uzmanību. Nav intereses par mācību darbu.

Pārrunu laikā tika noskaidrots, ka zēnam nepatīk iet uz skolu, jo tur ir jāmācās, bet viņam mācīties vienkārši riebjas. Mājas darbus pilda patstāvīgi, ja pilda. Neviens nepalīdzot pildīt mājas darbus, mamma tas neinteresē un viņu ne tik. Neviens nekontrolē mājas darbu izpildi. Zēns atzina, ka viņam vispār nepatīk mācīties, tas ir galīgi garām. Mācību grāmatās dažreiz orientējas, jo tās ir garlaicīgas, un skolotāja viņam nemaz nepalīdz. Pašam informāciju atrast ir grūti, nepatīk grāmatas un lasīšana, bet datorā interesē tikai spēlītes. Uzskata sevi par patstāvīgu cilvēku, jo dara to, ko grib.

Lai attīstītu zēna patstāvīgās darbības prasmes mācību procesā klases audzinātājam kopā ar skolas sociālo pedagogu un sociālajiem dienestiem ir jāizstrādā korekcijas programma ne vien zēna attīstībai, bet arī zēna vecākiem.

Kopumā izvērtējot 1. klases skolēnu patstāvīgo darbības prasmju mācību procesā attīstību, jāatzīst, ka kopumā tās ir apmierinošas, tāpēc, ka jāņem vērā ir tas, ka 1. klasē šīs prasmes tikai veidojas un attīstās. Ņemot vērā bērnu attīstības īpatnības, nevar prasīt, lai šīs prasmes visiem bērniem būtu attīstītas ļoti augstā līmenī, neskatoties uz pedagoga izmantotajām mācību formām un metodēm. Jāņem vērā ir tas, ka katram bērnam ir savas individuālās iezīmes, kas nosaka šo prasmju attīstību. Darba autore uzskata, ka ļoti būtisks aspekts, lai attīstītu 1. klases skolēnu patstāvīgās darbības prasmes mācību procesā, ir pedagoga sadarbība ar bērna vecākiem, jo tikai, uzstādot kopīgas prasības attiecībā uz bērnu mācību procesu, ir iespējams panākt, ka bērniem zināšanu ieguve kļūst par patstāvīgu darbības objektu. Darba autore uzskata, ka vecāku attieksme pret bērnu, pret viņu mācību darbību mājās sekmē bērnu patstāvīgo darbības prasmju attīstību. Tāpēc darba nākamajā apakšnodaļā tiks analizēti vecāku aptaujā iegūtie rezultāti par patstāvīgo darbības prasmju attīstību mācību procesā.

3.3. Vecāku aptaujas rezultātu analīze

Ar anketēšanas palīdzību darba autore noskaidroja bērnu vecāku viedokli par viņu bērnu patstāvīgo darbības prasmju attīstību, īpašu uzmanību anketas sastādīšanā tika pievērsta arī bērnu mācību patstāvīgo darbības prasmju attīstībai mājas apstākļos. Pavisam tika aptaujāti 8 bērnu vecāki.

Nosacīti aptaujā tika iekļauti 2 jautājumu bloki: jautājumi, kas saistās ar bērna iekļaušanos skolā un palīdzību vecākiem; jautājumi, kas saistās ar patstāvīgo darbības prasmju attīstību mācību procesā mājas apstākļos.

Viens no priekšnoteikumiem, lai bērnos būtu interese par zināšanām un tādejādi veidotos patstāvīgās darbības prasmes mācību procesā, ir skolēnu attieksme pret skolu, jo tas, ar kādām emocijām bērns iet uz skolu, veido ne vien bērna attieksmi pret skolu kopumā, bet arī pret mācību procesu kā tādu, vienlaicīgi veicinot viņa iekļaušanos kā klases, tā skolas kolektīvā. Bieži vien attieksme pret skolu veido bērna attieksmi pret mācībām kopumā. Ja bērnam nepatīk iet uz skolu, tas var izsaukt arī viņa nepatiku pret mācību procesu. Darba autore uzskata, ka skolas vide veido bērna attieksmi ne vien pret pašu mācību procesu, bet arī

pret apkārtējiem. Negatīvas izjūtas pret skolu visbiežāk saistās ar bērna attiecībām ar vienaudžiem. Ja veidojas sadarbība ar klasesbiedriem, pedagogu, tad bērns skolu apmeklē ar pozitīvām izjūtām, bet šīs pozitīvās izjūtas ir viens no veiksmīgas adaptācijas faktoriem. Lai noskaidrotu, kā bērni vērtē skolas apmeklējumu, vecākiem bija jāatbild uz jautājumu - kā Jūs uzskatāt, ar kādām izjūtām Jūsu bērns apmeklē skolu? (skat.3. pielikumu 1. jaut.)

Anketēšanā iegūtie dati parāda, ka bērni uz skolu iet labprāt, par to liecina rezultāti – 5 bērniem skolu patīk apmeklēt ļoti, 2 – patīk, 1 – dažreiz patīk. Nebija atbilžu, ka bērnam nepatīktu apmeklēt skolu. Pozitīvi ir jāvērtē arī tas, ka klasē nav tādu skolēnu, kuriem ļoti nepatīk iet uz skolu. Šādi rezultāti liecina par to, ka skolēniem ir visi priekšnoteikumi, lai attīstītu patstāvīgās darbības prasmes mācību procesā. adaptācijai skolā. Pozitīva attieksme pret skolu veicina adaptācijas procesu. Tāpat to zināmā mērā var pamatot ar pirmklasnieku emocionālo stāvokli, jo skola viņiem ir kaut kas jauns un nezināms, tātad arī interesants. Pirmklasnieks izjūt zināmu emocionālu pacēlumu, jo ir ieguvis jaunu statusu – skolēns, viņiem pat šķiet, ka viņi ir pietuvojušies pieaugušo pasaulei. Pedagogam un vecākam ir ļoti svarīgi saprast, kāpēc bērnam veidojas negatīva attieksme pret skolu, kādi ir iemesli. Kā jau iepriekš tika minēts, tad skolas gaitu uzsākšana bērnam ir jauns pārdzīvojums, kuru ietekmē ārējā vide. Visbiežāk nepatika veidojas tad, ja nav labu attiecību ar klasesbiedriem, ja klasē ir atstumtie bērni. Lai neveidotos šāda situācija, ir ļoti svarīgi, lai pedagogs to laicīgi pamanītu un rīkotos, lai veiktu profilaktiskus pasākumus, kas varētu izpausties gan kā klases audzinātāja stundā izrunātā iecietības loma cilvēka dzīvē, gan individuālās sarunas ar bērnu, gan pārrunas ar vecākiem. Pēc darba autores domām, tieši bērnu izglītības sākumposmā ir ļoti svarīgi, lai bērni izjustu atbalstu, ja kaut kas neizdodas, jo tikai pozitīva gaisotne klasē var nodrošināt bērna veiksmīgu adaptāciju. Vērtējot bērna labsajūtu skolā, ļoti bieži ir jāsaskaras arī ar paša pedagoga pedagoģisko un cilvēcīgo kompetenci, jo diemžēl ir gadījumi, kad pedagoga neprofesionalitāte veicina bērna negatīvu attieksmi pret skolu.

Vērtējot pirmās klases skolēnu mācību procesu, ir jāapzinās, ka šis process prasa atbalstu bērnam kā no pedagoga puses, tā arī no vecāku puses, tāpēc starp pedagogu un vecākiem ir jābūt sadarbības attiecībām. Darba autorei bija svarīgi noskaidrot, kur vecāki gūst informāciju, kā palīdzēt bērnam? (Sk. 3. pielikumu 2. jaut.) Atbildes uz šo jautājumu palīdz novērtēt informācijas avotus, kā arī noskaidrot pedagoga un skolas lomu vecāku izglītošanā. Vecāku informētība, pēc darba autores domām, ir viens no aspektiem, kas var veicināt bērna adaptāciju skolā.

Novērtējot informācijas ieguves avotus, parādās tendence, ka no sarunām ar cilvēkiem (no sarunām ar cilvēkiem, no vecāku, radnieku pieredzes, no paša bērna un savas pieredzes)

informāciju iegūst 3 aptaujātie vecāki. Pie speciālistiem pēc padoma griežas 2 vecāki (informācija no pedagogiem, no speciālistiem,ursos). Vecāki norāda, ka lielāko daļu informācijas iegūst no plašsaziņas masu līdzekļiem un literatūras – 5. Tas liek domāt par šī informācijas kvalitāti un šīs informācijas sniedzēja lielo atbildību sabiedrības priekšā. Darba autore uzskata, ka šāds novērtējums ir vērtējams kā pozitīvs, jo tas liecina par to, ka sabiedrība kopumā ir ieinteresēta palīdzēt bērnam, taču vienlaicīgi pastāv draudi par informācijas interpretāciju gan to pasniedzot, gan uztverot. Izvērtējot iegūtos datus, darba autore uzskata, ka vecāki tomēr visvairāk vēršas pie pedagogiem, jo pedagogi ar savu darbību ir apliecinājuši, ka spēj palīdzēt vecākiem, ja viņa bērns ir nonācis grūtībās. Tas liecina arī par vecāku uzticēšanos skolai. Šāds vecāku atbilžu iedalījums vienlaicīgi liecina par to, ka bērnu vecāki ir gatavi uzticēties skolotājam, kas savukārt veicina sadarbību starp vecākiem un pedagogu, kas ir nepieciešams nosacījums bērna patstāvīgo darbības prasmju mācību procesā attīstībai.

Bērna mācību procesu skolā ietekmē daudzi un dažādi faktori: gan skolas pedagoģiskā vide, gan pedagoga darbība, gan atbilstoši izvēlētas mācību metodes, gan vecumposma likumsakarības u.c. Tāpēc darba autorei bija būtiski noskaidrot, ko vecāki uzskata par galvenajiem priekšnoteikumiem bērna patstāvīgo darbības prasmju attīstībai mācību procesā. (skat. 3. pielikumu 3. jaut.)

No vecāku sniegtajām atbildēm jāsecina, ka vecāki par vissvarīgāko uzskata pedagoga darbību. Darba autore to pamato ar to, ka sākumskolas klasēs pedagogam ir liela nozīme, jo viņš veido mikroklimatu klasē, palīdz iejusties skolā katram bērnam. Tāpat vecāki kā nozīmīgu faktoru ir novērtējuši skolas pedagoģisko vidi. Pedagoģiskā vide vecākiem visbiežāk saistās ar bērna drošību. Vecākiem ir ļoti svarīgi, lai viņu bērns justos droši ne tikai fiziskā ziņā, bet arī emocionāli. Labvēlīgu pedagoģisko vidi raksturo labvēlīgas attiecības gan skolēnu starpā, gan arī attiecības ar pedagogu. Pēc darba autores domām, radīt labvēlīgu pedagoģisko vidi ir viens no skolotāja svarīgākajiem uzdevumiem. Protams, pedagoģisko vidi neveido tikai skolotāja vai bērna attiecības, skolotāja organizētais pedagoģiskais process, būtisks ir visas izglītības iestādes radītais mikroklimats. Vecākiem ir jājūtas drošiem par saviem bērniem, savukārt bērniem ir jājūtas drošiem par sevi. Daļa vecāku uzskata, ka nozīmīgs faktors ir atbilstoši izvēlētas mācību metodes. Darba autore uzskata, ka tieši sadarbības metodes izmantošana mācību procesā veicina skolēnu izziņas interešu attīstību, kas ir patstāvīgo darbības prasmju pamatā, jo būtībā tā ir atbalstoša metode, bet bērna izglītošanās veiksmīgu iznākumu var nodrošināt tikai atbalsts un sadarbība. Tikai daži vecāki kā nozīmīgu vērtē bērnu vecumposma īpatnību ievērošanu. Šāda atbilde izraisa darba autores

neizpratni, jo būtībā, tikai ievērojot bērnu vecumposma īpatnības, ir iespējams veidot pedagoģisko procesu. Varbūt šāds vērtējums ir balstīts vecāku uzskatā, ka skolotājs jau labāk zina, kas jādara. Savā ziņā tas atbilst reālajai situācijai, jo pedagogs sekmīgu mācību procesu var organizēt, tikai balstoties uz šo faktoru. Jāuzsver, ka, protams, visi šie faktori ir jāvērtē kopumā.

Darba autore aptaujā centās noskaidrot, kā paši vecāki vērtē savu bērnu patstāvīgās darbības prasmes mācībās. (skat.3. pielikumu 4. jaut.) No aptaujātajiem vecākiem 4 uzskatīja, ka viņu bērniem šīs prasmes ir attīstītas, 2 atzina, ka daļēji, bet 2 sniedza atbildi, ka nezina. Izvērtējot šīs atbildes, darba autore uzskata, ka dotajā gadījumā parādās arī vecāku nekompetence bērna izglītības jautājumos. Pēc darba autores domām, klases audzinātājam vajadzētu vairāk ar bērnu vecākiem runāt par šo prasmju attīstīšanu, jo būtībā tieši šīs prasmes ir pamatā bērna veiksmīgai izglītībai. Ir jāsaprot, ka bērnu patstāvība mācībās nodrošina labus sasniegumus zināšanu apgūvē, jo tikai patstāvīgi motivēts bērns mācīties spēj patiesi apgūt zināšanas, tāpēc šo jautājumu vajadzētu aktualizēt klases vecāku sapulcēs, pieaicinot gan psihologu, gan skolas sociālo pedagogu.

Viens no momentiem, kas sekmē pastāvīgo darbības sekmju attīstību mācību procesā ir bērna mājas darbu pildīšana. Tāpēc darba autorei bija svarīgi noskaidrot, vai Jūsu bērns mājas darbus pilda patstāvīgi? (skat.3.pielikumu 5. jaut.). Aptaujas rezultāti rāda, ka 5 bērnu vecāki regulāri seko bērna mājas darbu izpildei, bet 3 vecāki palīdz. Aptaujā nebija sniegta atbilde, ka bērna mājas darbiem neseko. Darba autore uzskata, ka bērnu patstāvīgie mājas darbi ļoti ietekmē bērnu patstāvīgo darbības prasmju mācību procesā attīstību. Izpildot šos mājas darbus, vecākam ir jāreķinās ar to, ka tie sagādā bērniem grūtības, jo patstāvīgās darbības prasmes vēl nav apgūtas, tās tikai attīstās. Tāpēc ir ļoti svarīgi, lai vecāki piedalītos un sekotu līdzi šim procesam. Bērnam ir jāpalīdz saredzēt gan kļūdas, gan panākumus. Vecākiem ir jāiemāca bērnam pareizi attiekties pret saviem mācību panākumiem.

Izvērtējot bērna izglītošanos skolā, ir svarīgi saprast, kāda palīdzība ir vajadzīga vecākiem, lai sekmētu bērnu adaptāciju skolā? (skat.3. pielikumu 6. jaut.) Ja pedagogs pārzina, kas var sniegt vecākam palīdzību, lai sekmētu bērna adaptāciju, tad viņš var organizēt šo palīdzību.

Sniegtās vecāku atbildes apliecina to, ka vecāki cer visvairāk palīdzību saņemt no klases audzinātāja – tā uzskata 6 no aptaujātajiem vecākiem. Darba autore uzskata, ka šādu atbildi var pamatot ar to, ka tieši klases audzinātājs ikdienā saskaras ar skolēniem, visvairāk laika pavada ar viņiem kopā, tādejādi arī vislabāk pārzina situāciju. Vecāku vērtējums liecina par to, ka bērnu vecāki uzticas klases audzinātājam un saskata viņā vislielāko palīgu. 2 vecāku

uzskata, ka palīdzēt var skolas psihologs. Pēc darba autore domām, šāds vecāku novērtējums balstās uz to, ka vecāki vēl nav iepazinuši skolas pedagoga darbību, neskatoties uz to, ka šīs profesijas pārstāvji jau pietiekoši ilgi darbojas izglītības iestādē. Salīdzinoši maz vecāku palīdzību meklētu pie citu priekšmetu skolotājiem. Būtībā to nosaka arī 1. klases mācību procesa specifika, jo pamatā mācību stundas organizē klases audzinātājs. Nav tādu vecāku, kas uzskata, ka viņiem palīdzība nav vajadzīga.

3.4. Pedagoga lomas izvērtējums bērnu patstāvīgās darbības prasmju sekmēšanai mācību procesā

Kā jau tika minēts darba teorētiskajā daļā, tad viens no svarīgākajiem komponentiem, kas veidojas tieši sākumskolā un kuram būtu jāpievērš īpaša uzmanība, ir bērnu spēja pašizglītoties, ko var uzskatīt par izglītības mērķi, jo, kā uzskata darba autore, tad ir ļoti svarīgi, lai bērns jau izglītības sākumposmā saprastu izglītības nozīmi un savu mācību darbību prastu virzīt pats. Tātad ar patstāvību ir jāsaprot tāda darbība, kurā bērns kā mācību subjekts pats prot atrast uzdevumu risinājumus, t.i., bērns ir spējīgs iegūt zināšanas.

Lai saprastu, kā tiek organizēta 1. klases skolēnu patstāvīgo darbības prasmju veidošana un attīstība mācību procesā, darba autore intervēja 1. klases audzinātāju. (skat.4. pielikumu)

Intervijā ar 1. klases audzinātāju, darba autore noskaidroja, kāds ir viņas viedoklis par patstāvīgo bērnu darbību mācību procesā, kāds ir šīs darbības mērķis. Pedagoģs atzina, ka galvenais mērķis ir iemācīt skolēniem domāt, apkopot un apgūt mācību materiālu. Tā, piemēram, katras nodaļas beigās bērni izpilda speciālu darbu, sava veida refleksiju, kurā viņi apdomā iegūtās zināšanas, novelk robežu starp jau zināmo un vēl nezināmo materiālu.

Darba autore uzskata, ka šāda pieeja sekmē bērna prasmi patstāvīgi uzstādīt mācību uzdevumu- redzēt problēmu. Tāpēc arī veidojot stundas, kā atzina intervijā 1. klases audzinātāja, viņa īpašu uzmanību pievērš tam, lai bērns atrastos tādā situācijā, lai sajustu izdošanās prieku un vienlaikus, lai arī būtu kaut kas tāds, kas viņam paša spēkiem jāatrod. Līdz ar to tiek veidota bērna prasme risināt problēmas.

Darba autore uzskata, ka 1. klases skolēns ne ar katru no uzdevumiem spēj tikt galā patstāvīgi, tāpēc ir nepieciešams atrast tādas mācību formas, kas sekmētu bērna patstāvīgo darbību prasmes. Intervijā 1. klases audzinātāja uzsvēra, ka šādos gadījumos tiek izmantots pāru vai grupas darbs. Lai atrisinātu problēmu bieži nākas izmantot pētniecības metodi,

mācību diskusiju, kurā arī viņa pati piedalās, pieļauj „kļūdas” un dažreiz pat aizstāv nepareizu domu gājieni, lai bērni paši patstāvīgi varētu atrast kļūdu un nonākt pie pareizā risinājuma. Tāpat mācību stundās tiek izmantota objektu novērošana, tiek veikti izmēģinājumi, mērījumi un eksperimenti. Pēc tam bērni apkopo iegūto informāciju un izdara attiecīgus secinājumus, shematiski fiksē jauno pieredzi.

Darba autore uzskata, ka šāda sistemātiska patstāvīga meklējumu darbība veicina bērnu informācijas kompetenci. Skolēns mācību procesā mācās izmantot sev pieejamā līmenī dažādus informācijas resursus: grāmatas, dažādas enciklopēdijas, vārdnīcas, shēmas, kartes u.c. Šodienas situācijā bērni ļoti bieži izmanto Internetu. Izvērtējot šo informācijas kompetenci, gribas uzsvērt, ka tā ir viena no neieciešamākajām mūsdienu pasaulē, jo „tas, kuram ir informācija, pārvalda pasauli.”

Ar intervijas palīdzību darba autore noskaidroja 1. klases audzinātājas viedokli par to, kādi ir tie priekšnoteikumi, kas vēl sekmē bērna patstāvīgo darbības prasmju attīstību mācību procesā. Intervijā 1. klases audzinātāja atzina, ka ļoti būtisks moments ir bērna sagatavotība skolai. Pamatā tā ir bērna gatavība pieņemt skolēna lomu. Tātad tā ir bērna gatavība pieņemt arī prasību sistēmu, ko ir izvirzījusi skola. Pedagogam ir jāsaprot, ka bērnam šī jaunā sociālā loma ir ļoti nozīmīga, jo nosaka viņa dzīves turpmākos gadus. Tas, kā viņš uztver šo lomu, ar kādu atbildības sajūtu pret to izturas, ļoti bieži ir pamatā skolēna intelektuālai tālākai attīstībai.

Kāpēc tas ir svarīgi patstāvīgo darbības prasmju attīstībai? Darba autore uzskata, ka bērna psiholoģiskā gatavība pieņemt jauno sociālo lomu ietver bērna attieksmi pret skolu, pret mācību darbību, pret skolotāju, pret vienaudžiem, pret sevi, skolotājiem, mācību darbību. Bērnam vajadzētu iepriekš zināt, ka viņš nokļūs līdz šim nepazīstamu bērnu vidū, ka būs jāpierod kādu laiku pavadīt bez mammas un no viņa tiks prasīta zināma patstāvība. Nepieciešamības gadījumos būs jāprot palūgt palīdzību, iesākumā pilnīgi svešam cilvēkam – klases audzinātājam. Tomēr jāsaprot, ka jaunā vide, jaunās prasības, ko izvirza skola, ne visi bērni spēj pieņemt uzreiz. Bērna vēlēšanos mācīties var ietekmēt nozīmīgo pieaugušo pozitīvā attieksme pret mācībām; vēlme līdzināties ar bērniem, kas jau iet skolā skolas dzīves ārējā atribūtika: skolas soma, penālis, burtnīcas u.c.; vēlme iegūt jaunus draugus; vēlme mācīties, uzzināt ko jaunu; vajadzība pēc jauniem iesaļiem, vides maiņa. Ja bērns nav gatavs skolēna sociālajai lomai, tad var izrādīties grūti iekļauties jaunā vidē. Šādi skolēni mācīsies, ja viņiem tas liksies interesanti. Ir bērni, kuri nevēlas iet uz skolu. Par iemeslu tam varētu būt, piemēram, bērna baidīšana ar skolu. Vēl viens no būtiskiem momentiem bērna spēja iejusties jaunajā klases kolektīvā. Protams, ir jāreķinās ar to, ka ne visi bērni tiek vienādi atsaucīgi

pieņemti kolektīvā no pašu bērnu puses. Jebkurā klases kolektīvā pastāv mobinga iespējas, tāpēc klases audzinātājam ir jābūt īpaši vērtīgam, jāspēj momentāni noreāģēt, ja kaut kas tamlīdzīgs tiek novērots. Tieši pirmās klases audzinātājs ir tā persona, kas skolā veicina bērna uzticēšanos. Ļoti svarīgi ir ieaudzināt bērnos iecietību pret atšķirīgo.

Tāpat intervijā 1. klases audzinātāja atzina, ka būtisks moments ir ne tikai bērna psiholoģiskā gatavība kļūt par skolēnu, bet arī viņa intelektuālā gatavība, kas lielā mērā nosaka patstāvīgo darbības prasmju attīstību mācību procesā.

Darba autore uzskata, ka tieši bērnu intelektuālajai attīstībai visbiežāk pievērš vislielāko uzmanību. Lai cik paradoksāli tas nebūtu, tieši bērna nepietiekams intelektuālās gatavības līmenis ir viena no biežāk sastopamajām problēmām, ar ko nākas saskarties pedagoga darbā. Šāda situācija veidojas tādēļ, ka bieži intelektuālā sagatavotība tiek izprasta nepareizi. Tā nav tikai lasītprasme, rakstīšanas vai skaitīšanas iemaņas. Bērns var neprast lasīt, bet būt labā sagatavotības līmenī. Svarīgākais, lai viņam ir visi nepieciešamie priekšnoteikumi un ielikts labs pamats, tad skolā viņš ļoti ātri iemācīsies lasīt, un nebūs problēmu ar to, ka „lasīt māku, bet pats nesaprotu, ko izlasīju”. Pēc darba autores domām, ir ļoti būtiski saprast un apzināties bērna intelektuālo sagatavotību, kur visnozīmīgākā loma ir bērna priekšstatiem par apkārtējo pasauli, par lietu kārtību tajā, cēloņu un sekū sakarību uztvere un izpratne, vēlme izzināt, attīstību veicinoša zinātkāre, sensoro etalonu apguves līmenis, tēlaino izteiksmes līdzekļu izpratnes līmenis, runas un domāšanas attīstības līmenis.

Ar intervijas palīdzību darba autore noskaidroja 1. klases audzinātājas domas par pedagoga lomu 1. klases mācību procesa organizācijā. 1. klases audzinātāja atzina, ka tieši pedagogs ir tas, kurš bērniem māca mācīties, sekmē viņu patstāvīgās darbības prasmes mācību procesā, jo viņš ir atbildīgs par izvēlētajām mācību formām un metodēm. Tāpat pedagogs ir tas, kurš veido bērnu vēlmi mācīties, izzināt pasauli, māca novērtēt zināšanu nozīmi, māca bērnam patstāvīgi uzstādīt mācību uzdevumus, māca patstāvīgi orientēties mācību materiālā.

Darba autore uzskata, ka sākumskolas klasēs pedagogam ir liela nozīme, jo viņš veido mikroklimatu klasē, palīdz iejusties skolā katram bērnam. Darbojas vispārpieņemtais stereotips, ka sākumskolas skolotājs ir kā „gādīga cāļu māte”, kas rūpējas par bērniem. Pēc darba autores domām, tieši pirmā skolotāja personībai ir ļoti liela nozīme, jo viņš ir kā paraugs bērnam. Personīgā pieredze apliecina, ka sākumskolas periodā bērnu lielākā autoritāte ir tieši pirmā skolotāja, kurai viņš cenšas līdzināties, pat kopēt. Tāpēc ir ļoti svarīgi, lai pedagogs spētu rast kontaktu ar bērnu. Pedagogam ir jāapzinās sava loma ne tikai bērna intelektuālajā attīstības veidošanā, tai skaitā arī pastāvīgo darbības prasmju attīstībā mācību

procesā, bet arī tīri cilvēcīgu īpašību attīstībā. No pedagoga un bērnu saskarsmes stila bieži veidojas bērna tālākā attieksme pret pedagogiem. Ja pirmais skolotājs ir pratis bērnam ieaudzināt labestību, iejutību, tad tā jau ir zināma vērtību sistēmas veidošana. Darba autore uzskata, ka sākumskolas pirmais skolotājs ir viena no nozīmīgākām personām bērna attīstībā un viņam vajag apzināties šo lomu.

Intervijā darba autore noskaidroja 1. klases audzinātājas viedokli par vecāku nozīmi bērna patstāvīgo darbības prasmju attīstībā. Viņa atzina, ka ir ļoti svarīgi, lai vecāki kopā ar bērniem pārrunātu jautājumus, kas saistās ar bērna patstāvību, lai bērns jau pirmajā klasē saprastu un novērtētu zināšanas.

Darba autore, izvērtējot sadarbību ar vecākiem, uzskata, ka ļoti svarīgi ir, lai bērna vecākiem veidotu sadarbību ar vecākiem. Bieži vien vecāki ir satraukti par to, ka bērns pirms skolas gaitu sākuma vēl nav iemācījies lasīt, rēķināt, taču darba autore uzskata, ka ļoti būtisks moments ir pašu skolēnu zinātkāre mācīties, motivācija apgūt zināšanas, kas arī ir patstāvīgo darbības prasmju mācību procesā attīstības pamatā. Pēc darba autores domām, tieši vecākiem būtu jāpievērš lielāka uzmanība bērna intelektuālajai attīstībai ģimenē. Bērnam ir jāapzinās, ka mācīšanās ir ne tikai viena uzdevuma izpilde, bet gan mācību process kopumā. Un tieši pieaugušie spēj ieaudzināt bērnam interesi par paliekošām zināšanām. Tikpat nozīmīgi ir izkopt bērnam paškontroles iemaņas, kas ir tiešā veidā saistītas ar bērna patstāvīgās darbības prasmēm: cik daudz ir jāmācās, cik liels darbs jāiegulda, lai iegūtu atbilstošu vērtējumu, proti, pieaugušajiem ir jāpieliek noteiktas pūles, lai iemācītu bērnu mācīties. Pēc darba autores domām, tieši vecākiem vajadzētu saprast mūsdienu izglītības paradigmas būtiskāko elementu – sadarbību mācību procesā. Bērna pašvērtējums veidojas no pieaugušo vērtējuma par viņu, bet pieaugušo vērtējuma pamatā bieži ir bērna sekmes. Ja bērns labi mācās, viņam ir vieglāk kontaktēties gan skolā, gan mājās, un otrādi: ja sekmes skolā ir vājas, tad arī attiecības ar apkārt esošiem pieaugušiem biežāk ir saspringtas vai pat ļoti negatīvas. Tomēr vairumam bērnu parasti izdodas veiksmīgi uzsākt skolas gaitas, kaut arī tas ir liels pārbaudījums visai ģimenei.

3.5. Ieteikumi 1. klases vecākiem bērna patstāvīgo darbības prasmju attīstībai

Balstoties uz teorētisko daļu un veikto pētījumu, darba autore uzskata, ka labs palīgs 1. klases vecākiem varētu būt ieteikumi, kas tiek aktualizēti individuāli un kopīgi klases vecāku sapulcēs, kurās tiek pieaicināts skolas psihologs.

Kā jau iepriekš tika minēts, tad bērna mācību panākumi, tai skaitā arī patstāvīgo darbības prasmju veidošanās un attīstība 1. klasē lielā mērā ir atkarīga no viņa gatavības uzsākt skolas gaitas, tāpēc darba autore piedāvā ieteikumus vecākiem, kas varētu sekmēt viņu bērnu adaptāciju skolā un vienlaicīgi sekmēt patstāvīgo darbības prasmju attīstību.

Ļoti nozīmīga ir bērnu fiziskā attīstība, tāpēc lai to attīstītu vecākiem būtu svarīgi ievērot:

- Attīstiet bērna izveicīgumu, kustību koordināciju, spēku un izturību, kas būs nepieciešama mācību darbā. Te noderēs dažādas spēles brīvā dabā, pārgājieni un citas aktivitātes kopā ar bērniem.
- Vērojiet stāju – kad iet, sēž, stāv, skrien. Konsultējaties ar ārstu par bērna stāju, lai savlaicīgi novērstu skoliozes draudus.
- Ļaujiet, lai darbojas bērna pirkstiņi, tas veicinās smalkās roku muskulatūras attīstību un palīdzēs skolā „nepazaudēt” burtus.
- Rakstot ļaujiet bērnam vairāk darboties ar zīmuli, nevis ar lodīšu pildspalvu vai flomasteriem, jo tie pārāk ātri slīd. Zīmēšana ar krāsām un zīmuļiem, veidošana, veicina roku veiklību un koordināciju sistēmā roka – redze.
- Bērna organismam nepieciešamas fiziskas aktivitātes. Vērtīgas ir nodarbības, kas nesatur sacensības elementus. Spēlējiet bumbu, brauciet ar ragaviņām, slēpojiet, peldiet.
- Sekojiet bērna zobu veselībai. Neveseli zobu var izraisīt arī citas saslimšanas.
- Sekojiet vispārējam bērna veselības stāvoklim. Plaši izplatītās augšējo elpošanas ceļu saslimšanas (deguns, ausis, kakls) nereti kļūst hroniskas. Apgrūtināta elpošana traucē smadzenēs nokļūt nepieciešamajam skābekļa daudzumam, kas savukārt var mazināt darba spējas, atmiņas produktivitāti
- Par fizisko gatavību var daļēji iegūt informāciju, novērojot bērnu. Pievērsiet uzmanību, kādas spēles bērns izvēlas - kustīgās vai mierīgās; cik laiku viņam aizņem nodarbības, kurās iesaistīta smalkā roku muskulatūra – zīmēšana, veidošana, pīšana un darbs ar instrumentiem šķēres, adatas, āmurs u.c.)

Lielā mērā bērnu patstāvīgo darbības prasmju attīstība ir saistīta ar viņu psiholoģisko attīstību. Ieteikumi psiholoģiskai attīstībai:

- Piedāvāriet bērnam uzzīmēt kādu viņš iztēlojas skolu, skolotāju. Pēc zīmējuma pārrunāriet par skolu, draugiem. Iespējams, bērnam radīsies jautājumi, uz kuriem būs iespējams tūlīt pat arī atbildēt.
- Pārdomāriet, kas mājās tiek runāts par skolu. Pat, ja ģimenē ir jau kāds skolēns, kuram varbūt šobrīd mazliet neveicas, topošā skolēna klātbūtnē, neizsakiet negatīvas piezīmes.
- Atcerieties, tas ko bērns dzird par sevi, ir nozīmīgi viņa pašvērtējuma izveidē.
- Bērnam ir svarīgs vienaudžu pozitīva novērtējums.
- Ievērojiet bērna veiksmes un centienus, tas palīdzēs viņam justies stipram, varošam.
- Nesalīdziniet sava bērna panākumus ar citiem bērniem, tāpat arī nenopeliet citu bērnu paveikto viņa klātbūtnē.
- Māciet bērnu tīri praktiskām lietām- kā šnorēt kurpes, pogāt pogas, klāt gultu. Šīs prasmes „neatnāk” pie bērna tāpat vien, tāpēc, ka viņš jau ir „pietiekami liels” vai redzējis, kā to dara citi. Tās ir jā māca, jāparāda, bet nedariet to steigā, dusmās.

Uzsākot skolas gaitas, gribas lomu nevar pārvērtēt. Jaunajam skolēnam tiks prasīta spēja darboties arī tad, kad to īsti negribas. Skolā ir noteikts režīms, noteikumi, kuru ievērošana veicina skolēnu vispārējo labklājību un drošību. Domājot par skolas gaitu uzsākšanu, nevajadzētu aizmirst arī par dienas režīmu. Kā zināms no medicīnas viedokļa, veselībai kaitē stress. Tam lielākā vai mazākā mērā pakļauti arī skolēni. Nereti slodze, kas parādās pēc skolas gaitu uzsākšanas, izraisa miega traucējumus, parādās citi somatiski simptomi.

Lai arī katram bērnam režīms veidosies individuāli, informācijai tiek piedāvāti speciālista izstrādāti ieteikumi dienas režīma plānošanā

- Veidot pieradumu celties un iet gulēt aptuveni vienā laikā.
- Sen aizmirstā rīta rosme tomēr dienai piedod tādu kā možumu, tādēļ arī to varētu mēģināt veikt, iespējams kādas mūzikas pavadībā (protams, ne visiem tā līdz).
- Pēc stundām, būtu vēlama pastaiga svaigā gaisā. Varbūt ceļš no skolas līdz mājām varētu vīties caur kādu no parkiem.
- Ir bērni, kuriem pēc skolas ir nepieciešams dienas miegs.
- Mājas darbus gatavot varētu ap 15- 16, jo tad kognitīvie procesi darbojas pietiekami produktīvi.
- Mājas darbu gatavošana bez pārtraukuma varētu ilgt ap 1 stundu, tad vajadzētu īsu pārtraukumu 3-5 minūtes. (stundu gatavošanas taktika būtu jāizvērtē individuāli)
- Nepieciešams pārdomāt par papildus pēcstundu nodarbību skaitu un biežumu.

- Bērnam vajadzīgs laiks arī iemīļotajām nodarbēm.
- Nepieciešams ierobežot televizora un datora izmantošanas laiku, jo pretējā gadījumā tiek radīta pārslodze bērna nervu sistēmai. Turklāt televīzija iemāca bērnam priecāties, nepieliekot pūles. Tiek atdota atbildība par brīvā laika piepildījumu, saturīgumu. Risinot šo jautājumu var noderēt šādi ieteikumi: kopā ar bērnu sastādiet sarakstu, kādas televīzijas pārraides, kurās dienās un cik ilgi drīkst skatīties, paskaidrojiet bērnam, ka pēc kāda laika ir iespējamas izmaiņas, apspriediet citus brīvā laika pavadīšanas variantus, atzīmējiet bērna centienus ievērot norunu.
- Vakaros noder pārrunas par dienas notikumiem. Jautājuma: „Kā Tev gāja?” vietā var pajautāt arī par to, ko jaunu šodien skolā uzzināja, kas paveikta, kas varēja būt labāk. Bērnam ir svarīga vecāku ieinteresētība un uzmanība.

Bērna patstāvīgo darbības prasmju attīstību ietekmē bērna intelektuālā attīstība, ko sekmē regulāras, gribētos teikt arī kvalitatīvas nodarbības. Tās iemāca bērnam klausīties un izteikt savas domas, iemāca koncentrēties uz kādu noteiktu darbu un to pabeigt, sekmē viņa patstāvību, kas ir nepieciešams priekšnoteikums bērna patstāvīgo darbības prasmju attīstībā. Caur tām tiek attīstīta, piemēram, smalkā roku muskulatūra, telpiskā orientācija, ritma izjūta. Liela nozīme ir bērna runai. Kļūdas runā bieži vien ir iemesls gramatikas kļūdām.

Ieteikumi intelektuālai attīstībai:

- Runāt ar bērnu skaidri, „nepazaudējot” vārdu galotnes, skaņas.
- Īpaši skaidri izrunājiet bērnam nezināmus vārdus.
- Attīstīt bērnam izziņas vajadzību. Pastaigājoties un darbojoties kopā ar bērnu ir iespējams aplūkot lietas un parādības, mēģināt meklēt kopīgo un atšķirīgo dabā. Ir iespējams apspriest redzēto.
- Klausieties bērnu.
- Veltiet laiku spēlēm.
- Lasiet pasakas un citas bērniem domātās grāmatas, skatieties grāmatas ar bildēm. Tas mācīs bērnu gan klausīties, gan paplašinās vārdu krājumu, līdz ar to būs vieglāk uztvert verbālo informāciju.
- Esiet piemērs bērnam- lai bērns redz, ka arī Jūs lasiet grāmatas, žurnālus, avīzes.
- Brīžos, kad nav laika lasīt grāmatu - var piedāvāt jau gatavas kasetes ar pasaku ierakstiem, dziesmām u.c. Iespējams, ka bērns tās vēlēsies klausīties atkārtoti.
- Atbalstiet bērna vēlmi uzdot jautājumus.

Bērnam uzsākot skolas gaitas, būtu jāapspriež arī individuālās drošības jautājumi. Tas ļaus bērnam būt drošākam un pārliecinātākam neparedzētās situācijās. Daži ieteikumi pārrunām par šo tēmu :

- Klases audzinātāju vajadzētu informēt, kā bērns nokļūs uz mājām, kādas personas drīkst viņu izņemt no skolas.
- Piemērotā brīdī pārrunājiet ar bērnu par viņa ķermeni. B. Brazeltona, medicīnas zinātņu doktore, apgalvo, ka bērnam ir nepieciešams zināt, kas ir intīmās ķermeņa daļas. Tāpat var runāt par labajiem un sliktajiem pieskārieniem.
- Svarīgi, lai skolēns zinātu savu vārdu, uzvārdu, adresi un vecāku tālruņa numuru, kā arī kur zvanīt īpašos gadījumos.
- Pārrunājiet, kad var griezties pēc palīdzības pie policijas, ka palīdzību pa tālruni 112 var izsaukt bez maksas.
- Šīm nevajadzētu būt biedējošām sarunām, tādēļ svarīgi apdomāt frāzes, ko teiksiet.
- Varat pastāstīt, ka pieaugušie uz ielas parasti nelūdz bērniem palīdzību, tādēļ nevajadzētu ar šādiem cilvēkiem iesaistīties sarunās.
- Norunājiet, par jebkura veida dāvanām ārpus mājām - paskaidrojiet, ka tās parasti dāvina ģimenes locekļi un uz dzimšanas dienām uzaicinātie draugi, bet ne sveši cilvēki uz ielas.
- Runājiet par noslēpumiem. Paskaidrojiet, ka pieaugušie parasti nelūdz bērniem glabāt kādu noslēpumu un ka nevienam nav tiesību draudēt vai kā citādi rupji un vardarbīgi izturēties.

Bērnu vecākiem ir jāapzinās, ka bērna mācību panākumi, tai skaitā arī patstāvīgo prasmju veidošanās un attīstība mācību procesā ir lielā mērā atkarīga no viņa sadarbības ar pedagogiem. Vecāki un pedagogi ir lielākais atbalsts bērnam patstāvīgo darbības prasmju mācību procesā sekmēšanā.

Pēc pētījumā gūtajiem novērojumiem un rezultātiem, var izdarīt šādus secinājumus:

1. nozīmīgs priekšnosacījums veiksmīgai bērnu patstāvīgo darbības prasmju attīstībai 1. klasē ir viņa gatavības uzsākt skolas gaitas un iekļauties mācību procesā;
2. izvēloties atbilstošas mācību formas un mācību metodes, ir iespējams panākt pēc iespējas pilnīgāku patstāvīgo darbības prasmju mācību procesā attīstību;
3. lai 1. klasē bērns attīstītu patstāvīgās darbības prasmes mācību procesā, ir jāveido laba sadarbība ar bērnu vecākiem, jo tikai kopīgi ar klases pedagogu un vecākiem ir iespējams

panākt veiksmīgu bērna izziņas interešu nostiprināšanos, kas savukārt sekmē viņa patstāvīgās darbības prasmes mācību procesā;

4. patstāvīgo darbības prasmju attīstībai mācību procesā skolā ir jānorit mērķtiecīgi, par šī procesa kvalitāti lielā mērā atbildība ir jāuzņemas klases audzinātājam, organizējot sadarbību ne tikai ar bērniem, bet arī ar viņu vecākiem – informējot un pārrunājot ar viņiem par iespējamām grūtībām un novēršanas sekām.

Secinājumi

1. Patstāvīgās darbības jautājuma problēma pedagogijas vēsturē ir apskatīta jau daudzu gadsimtu garumā. Patstāvīgās darbības teorētiskajā attīstībā izdala trīs virzienus: teorētisko, didaktiski metodisko un psiholoģisko.

2. Pastāv vairāki patstāvīgās darbības nozīmes analīzes, vietas un funkcijas struktūras principi, kas ir tuvi pēc būtības, taču tiem ir sava specifika, kas nosaka patstāvīgās darbības īpatnības. Pirmā grupa ietver saturisko, operatīvo komponentu un sociālo pieredzi. Otrā grupa – saturisko, procesuālo un motivācijas komponentus.

3. Pedagoģiskajā literatūrā tiek izdalīti četri skolēnu patstāvīgās darbības līmeņi: skolēnu kopējošās darbības pēc parauga, reproduktīvā darbība, iegūto zināšanu patstāvīga pielietojuma produktīvā darbība, patstāvīgā darbība, pārnesot zināšanas pilnīgi jaunā situācijā, apstākļos uzdevumu risināšanā.

4. Skolēnu patstāvīgā darbība vienmēr sastāv no domāšanas operācijām un praktiskās darbības, tāpēc to ir nepieciešams realizēt kā zināšanu apguvei, tā arī zināšanu, prasmju un ieradumu nostiprināšanai.

5. Pirmklasnieka patstāvīgās darbības prasmju pilnveidošanos nosaka vēlēšanās parādīt sevi darbībā; tieksme pārvarēt grūtības; vēlēšanās piedalīties mācību darbā; prasme piedalīties rotaļu darbībā. Pirmklasnieka patstāvīgās darbības prasmju attīstību lielā mērā nosaka viņa iniciatīva.

6. Pirmklasnieka patstāvīgās darbības prasmju attīstību mācību procesā nosaka mācību priekšmetu saturs, mūsdienu mācību līdzekļi un metodes.

7. 1. klases skolēnu patstāvīgās darbības prasmju attīstīšanai ir nepieciešams ievērot skolēnu vecuma posma attīstības īpatnības, radīt labvēlīgu pedagoģiskā vidi un izvēlēties atbilstošu modeli.

8. Apkopojot 1. klases bērnu psihiskās attīstības īpatnības un bērnu gatavību skolai, jāņem vērā, ka bērns ir sasniedzis kādu noteiktu līmeni, kuram raksturīga dziļa emocionālā uztvere un atsaucība, kā arī zināma patstāvība, pašizpaušmes un pašregulācijas pakāpe. Psihisko procesu veidošanās lielā mērā ir saistīta ar bērna pašapziņu, ar savu Es apzināšanos.

9. Pedagoģiskais novērojums parādīja, ka kopumā bērnu patstāvīgās darbības prasmes līmenis mācību procesā ir apmierinošas. Tikai dažiem no klases skolēniem tas ir zems. Pedagoģiskā novērojuma rezultātus apstiprināja arī vecāku veiktā aptauja, kurā viņiem bija jāizvērtē savu bērnu patstāvīgās darbības prasmes mācību procesā.

10. Vecāku anketēšanā iegūtie dati parāda, ka bērni uz skolu iet labprāt. Šādi rezultāti liecina par to, ka skolēniem ir visi priekšnoteikumi, lai attīstītu patstāvīgās darbības prasmes mācību procesā, jo pozitīva attieksme pret skolu veicina arī bērna pozitīvo attieksmi pret zināšanu apguvi.

11. Bērna patstāvīgo darbības prasmju mācību procesā attīstību ietekmē daudzi un dažādi faktori: gan skolas pedagoģiskā vide, gan pedagoga darbība, gan atbilstoši izvēlētas mācību metodes, gan vecumposma likumsakarības u.c. No vecāku sniegtajām atbildēm jāsecina, ka vecāki par vissvarīgāko uzskata pedagoga darbību.

12. Sastopoties ar bērna patstāvīgo darbības prasmju mācību procesā grūtībām, vecāki cer visvairāk palīdzību saņemt no klases audzinātāja.

13. Lai bērna patstāvīgo darbības prasmju mācību procesā attīstība noritētu pēc iespējas sekmīgāk, pedagogam ir jāpalīdz vecākiem, informējot un iesakot viņiem, kā palīdzēt bērnam, ja viņam ir radušās skolā grūtības.

14. Jaunākā skolas vecuma bērnu patstāvīgo darbības prasmju mācību procesā attīstība var tikt veicināta, ja tiek ievēroti šādi priekšnoteikumi: jaunākā skolas vecuma bērnu attīstības raksturojuma ievērošana; atbilstošu mācību metožu un modeļu izvēle; tiek veidota sadarbība ar bērna vecākiem; pedagogs savu darbību veido atbilstoši savai profesionālajai kompetencei.

Bērna patstāvīgo darbības prasmju mācību procesā attīstība nav viegls process ne bērnam, ne viņa vecākiem. Ja iepriekšējā periodā bērns ir pietiekami radināts ievērot disciplīnu, kā arī viņa izziņas procesi un sociālās prasmes ir attīstītas skolas vecumam atbilstošā līmenī, tad skolas gaitu sākšana un adaptācija jaunā vidē noris bez liekiem sarežģījumiem. Jāatceras, ka pāreja no rotaļām uz mācību darbu, adaptācija nepazīstamā vidē, noteikumu un prasību apguve un jauna statusa „skolēns” izpratne un pieņemšana nav viegls uzdevums nevienam bērnam. Jāatceras, ka bērna pašdisciplīna, gribasspēks un paškontrolē vēl nav pietiekami attīstīti, lai bērns tiktu galā saviem spēkiem, līdz ar to nepieciešams maksimāls vecāku atbalsts, pedagoģu sapratne un atsaucība.

Kā bērns jutīsies skolā, vai jutīsies drošs, vai būs lepns, ka ir skolnieks, vai būs priecīgs, tas ir saistīts ar ģimenes, pirmās klases skolotāju kopējo ieguldījumu, kopējo atbildību.

Pētījuma rezultātā darba autore nonāk pie secinājumiem, kuri apstiprina izvirzīto hipotēzi. Pētījuma rezultātā apstiprinās, ka patstāvīgās darbības prasmes mācību procesā var sekmēt, ja skolotājs sistēmiski pārdomāti organizē un vada mācību procesu sākumskolā, prot organizēt sadarbību ar skolēniem un vecākiem, sekmējot skolēna patstāvību.

Izmantotās literatūras un avotu saraksts

1. Albrehta, D. (1998) *Pētīšanas metodes pedagogijā*. Rīga: Mācību grāmata, 104 lpp.
2. Baldiņš, A., Raževa, A. (2001) *Skolas un ģimenes sadarbība*. Rīga: Pētergailis, 81 lpp.
3. Bērziņa L. (1996, jūlijs) 6 – 7g. vecu bērnu attīstības diagnostika. *Skolotājs*, Nr.7, 20.lpp.
4. Gudjons, H. (1998) *Pedagoģijas pamatatziņas*. Rīga: Zvaigzne ABC, 394 lpp.
5. Iliško, D. (1999, maijs) Efektīva mācību vide. *Skolotājs*. Nr.5., 65. – 66. lpp.
6. Katane, I. (2005) *Promocijas darba kopsavilkums*. Daugavpils: Daugavpils Universitāte, 38 lpp.
7. Komenskis, J. (1999) *Lielā didaktika*. Rīga: RaKa, 231 lpp.
8. Lukstiņa, V. (2000, janvāris) Adaptācija 1. klasē – problēmu risinājumi. *Skolotājs*, Nr.1, 99. – 101.lpp.
9. Maslo, I. (1998, jūnijs) Mācību metodes izglītības iestādē. *Skolotājs*, Nr.6, 5.-7. lpp.
10. *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca* (2000) Rīga: Zvaigzne ABC, 212 lpp.
11. Prets, D. (2000) Izglītības programmu pilnveide. Pedagoģa rokasgrāmata. Rīga Zvaigzne ABC, 383 lpp.
12. *Psiholoģijas vārdnīca* (1999) Rīga: Mācību grāmata, 157 lpp.
13. Puškarevs, I., Golubeva, A. (1997) *Bērna attīstība*. Rīga: Lielvārds, 119 lpp.
14. Reņģe, V. (2000) *Psiholoģija. Personības psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne, ABC, 123 lpp.
15. Salīte, I., Pipere, A., Grišāne, O. (1998) *Integrēta mācīšana mūsdienu humānās pedagoģijas skatījumā, tās saturs un metodiskais nodrošinājums*. Daugavpils: DPU, 94 lpp.
16. Svence, G. (1999) *Attīstības psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC, 157 lpp.

17. Špona, A., Maslo, I. (1991) *Skolas pedagoģiskais process*. Rīga: Latvijas Pedagogu biedrība, 26 lpp.
18. Topošais skolotājs pedagoģisko problēmu risinātājs. (1996) Rīga: Vārti, 232 lpp.
19. *Valsts pamatizglītības standarti*. (1999) Rīga: Lielvārds, 8 lpp.
20. Vuorenens, R. (1999) *Psiholoģijas pamati : Cilvēka attīstības posmi: māc. līdz..* Rīga: Zvaigzne ABC, 146 lpp.
21. Žukovs, L. (1997) *Ievads pedagoģijā (pamatkurss)*. Rīga: RaKa, 288 lpp.
22. Adler, A. (1937) How position in the family constellation influences life-style. *International Journal of Individual Psychology* 3, 211-227.p.
23. Barnett, L. 1993. Teacher off: computer technology, guidance and self-access. *System*. (21) 3 295-304. p.
24. Broady, E., & Kenning, M. (1996) *Learner autonomy: an introduction to the issues*. In *Promoting learner autonomy in university language teaching*. London: Middlesex University Printing. 215-233.p.
25. Colvin, G., & Lazar, M. (1997) *The Effective Elementary Classroom: Managing for Success*. Longmont, CO: Sopris West. 345 p.
26. Dickinson, L. (1987) *Self-instruction in language learning*. Cambridge: Cambridge University Press. 228 p.
27. Holec, H. (1981) *Autonomy and foreign language learning*. Oxford: Pergamon. 345 p.
28. *It's Elementary! Elementary Grades Task Force Report*. (1992) California Dept. Of. Educ. 134 p.
29. Little, D. (1991) *Learner autonomy 1: definition, issues and problems*. Dublin: Authentik. 458 p.
30. Myers, D. (1996) *Exploring Psychology*. USA: Worth Publishers, 544 p.
31. Oxford, R. (1991) *Language learning strategies: what every teacher should know*. New York: Newbury House. 445 p.
32. Немов, Р. (1995) *Психология*. Учеб. для студентов высш. пед. учеб. заведений. В 3 кн. Кн. 2. Психология образования. Москва.: Просвещение: ВЛАДОС, 496 с.
33. Ушинский, К.Д. (1949) *Собрание сочинений /К.Д. Ушинский. Т.6*. Москва.: 447 с.
34. Lasmane, R. *Gatavība skolai*. <http://berni.calis.lv/skolu-lietas/pirmklasnieku-vecakiem/gataviba-skolai/> (Skatīts 22.04.2010.)
35. *Concept of the Dalton Plan: by Helen Parkhurst Basic concepts of the Dalton laboratory plan model*.(2006)

- http://www.montessori.org/imc/index.php?option=com_content&view=article&id=222:concept-of-the-dalton-plan&catid=40:imc-members-library-secondary-education&Itemid=75 (Skafīts 12.11.2012.)
36. *Большой психологический словарь*. (2004) Сост. Мещеряков Б., Зинченко В. Олма-пресс. <http://vocabulary.ru/dictionary/30/> (Skafīts 12.04.2012.)
37. Константинов Н.А. (1982) *История педагогики* http://www.book-read.ru/libbook_106377.html (Skafīts 05.10.2012.)
38. Мазалова, М., Уракова, Т. (2009) *История педагогики и образования*. <http://sensetronic.ru/liba/eBook-6-25.html> (Skafīts 04.11.2012.)
39. Рыдзе, О. *Развитие учебной самостоятельности*. <http://nsc.1september.ru/articlef.php?ID=200701401> (Skafīts 08.10.2012.)
40. Федорова, М. (2009) *Проблема формирования самостоятельной деятельности школьников в историческом аспекте*. http://eduhmao.cos.ru/portal/dt?last=false&provider=HMAOArticlePageContainer&HmaoArticleId=ARTICLE_59986&HmaoSecsId=SECTION_11305 (Skafīts 05.11.2012.)
41. Цукерман, Г. *Инициативность как поведенческий критерий субъектного действия*. http://www.experiment.lv/rus/biblio/vestnik_2/v2_otkrurok_cukerman.htm (Skafīts 12.10.2012.)

2.pielikums. Jautājumi pārrunām ar skolēniem

1. Vai tev patīk apmeklēt skolu? Kāpēc?
2. Vai tu pildi mājas darbus patstāvīgi? Kas tev palīdz pildīt mājas darbus?
3. Vai mājās kontrolē mājas darbu izpildi?
4. Vai tev labāk patīk mācīties pašam, vai arī labāk patīk mācīties kopā ar kādu (vecāki, draugi)?
5. Vai tu labi orientējies mācību grāmatā?
6. Vai tev ir viegli atrast pašam kādu informāciju? Kas palīdz?
7. Vai tu sevi uzskati par patstāvīgu cilvēku?

3. pielikums. Aptaujas anketa vecākiem

Cienījamie vecāki! RPIVA studente veic pētījumu par 1. klases skolēnu patstāvīgo darbības prasmju attīstīšanu mācību procesā, lūdzu iepazīties ar jautājumiem un atzīmēt tās atbildes, kas Jums liekas pieņemamas.

1. Kā Jūs uzskatāt, ar kādām izjūtām Jūsu bērns apmeklē skolu?

- * ļoti patīk;
- * patīk;
- * dažreiz patīk;
- * nepatīk;
- * ļoti nepatīk;
- * nezinu.

2. Kur Jūs gūstat informāciju, kā palīdzēt savam bērnam iekļauties skolā?

- * no pedagoga;
- * no preses;
- * no sarunām ar cilvēkiem;
- * TV raidījumiem, radio;
- * no speciālistiem;
- *ursos, studējot;
- * no literatūras grāmatām;
- * intuīcija, personīgā pieredze;
- * no interneta;
- * vecāku, radnieku pieredze;
- * no paša bērna;
- * no visiem iespējamiem avotiem;
- * nav viedokļa.

3. Kā Jūs domājat, kas nosaka veiksmīgu bērna patstāvīgo darbības prasmju attīstīšanu mācību procesā?

- * bērnu vecumposma īpatnību ievērošana;
- * pedagoga darbība;
- * skolas pedagoģiskā vide;
- * atbilstoši izvēlētas mācību metodes;
- * cita atbilde.....

4. Kā Jūs uzskatāt, vai Jūsu bērnam ir attīstītas patstāvīgās darbības prasmes mācībās?

* jā;

* nē;

* daļēji;

* nezinu.

5. Vai Jūsu bērns mājas darbus pilda patstāvīgi?

* jā, es neiejaucos bērna mājas darbu izpildē;

* jā, es regulāri sekoju bērna mājas darbu izpildei;

* nē, es dažreiz palīdzu;

* mani tas neinteresē.

6. Kāda palīdzība Jums ir vajadzīga, lai sekmētu bērnu patstāvīgo darbības prasmju attīstību?

* nav vajadzīga;

* klases audzinātājs;

* sadarbība ar priekšmetu skolotājiem;

* cita atbilde_____.

Liels paldies par atsaucību!

4. pielikums. Intervijas jautājumi 1. klases audzinātājam

1. Kāda, pēc Jūsu domām, ir patstāvīgo darbības prasmju nozīme mācību procesā? Kāds ir galvenais mērķis?
2. Kam Jūs pievēršat uzmanību, veidojot mācību procesu, lai tiktu attīstītas bērnu patstāvīgās darbības prasmes?
3. Kādas mācību formas un metodes Jūs izmantojat, lai sekmētu bērnu patstāvīgās darbības prasmes?
4. Kā Jūs uzskatāt, kas ir tie priekšnoteikumi, kas vēl sekmē bērna pastāvīgo darbības prasmju attīstību mācību procesā?
5. Kā Jūs vērtējat pedagoga lomu 1. klases mācību procesa organizācijā?
6. Kāda ir nozīme pedagoga un vecāku sadarbībai, lai sekmētu bērnu patstāvīgo darbības prasmju attīstību mācību procesā?

IZZĪŅA PAR AIZSTĀVĒŠANU

Bakalaura darbs izstrādāts

RPIVA Pedagoģijas fakultātē, Profesionālā bakalaura studiju programmā „Skolotājs” ar kvalifikāciju „Pirmsskolas un sākumskolas skolotājs”.

Ar savu parakstu apliecinu, ka darbs izstrādāts patstāvīgi.

Darba autors Dace Ansberga

(vārds, uzvārds, paraksts)

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai.

Darba zinātniskais vadītājs Mg.paed. Rūta Vociša

(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds, paraksts)

Bakalaura darbs aizstāvēts

Pārbaudījuma komisijas 20__ . gada _____

sēdē, protokola Nr. _____, vērtējums ____ (_____)

Valsts pārbaudījuma komisijas priekšsēdētājs

(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds, paraksts)